

Gyógyír egy betegeskedő országnak?

STANLEY HOFFMANN : A CURE FOR A SICK COUNTRY?
THE NEW YORK REVIEW OF BOOKS, 2011. OKTÓBER 27.

Hogyan maradhatott le Amerika attól a világtól, aminek lefektette az alapjait és hogyan szerezheti vissza régi pozícióját? Ez a címe annak a kiemelkedő és könnyen olvasható könyvnek, amit egy termékeny újságíró, *Thomas L. Friedman* és egy kimagasló politikatudós, *Michael Mandelbaum* írt. A könyvben határozott kritikát fogalmaznak meg az Egyesült Államok jelenlegi állapotára vonatkozóan, ezt ugyanakkor nem fejtik ki teljes mértékben. A könyv utolsó részében a szerzők egy „ismét felfedezendő Amerikáért” kiáltanak, és leírják azt, amit a kiadó úgy határoz meg, mint egy „harsány kiáltvány az amerikai megújulásért”. De ez az indítvány inkább egy hit által vezérelt cselekedetnek tekinthető, mint egy realista értékelésnek arra vonatkozóan, hogy egy megújulás mit igényelne.

Thomas Friedman és Michael Mandelbaum helyesen mutat rá, hogy az Egyesült Államok „a lehetséges előnyök mindössze ötven százalékát tudja kiaknázni elsőrendű politikai rendszerének”, míg „Kína a lehetséges előnyök kilencven százalékát tudja realizálni a másodrendű politikai szerkezetéből”. A szerzők érvelése szerint a „probléma mi magunk vagyunk”, és megállapítják, hogy „a hidegháború vége biztos győzelmet, ugyanakkor hatalmas új kihívást is jelentett”, ám már nem volt jelen *George Kennan*, hogy a realizmus és a szerénység szükségességére figyelmeztessen.

A Szovjetunió felbomlása úgy tűnt, hogy egy biztonságos „number one” helyzetben hagyta az Egyesült Államokat, ugyanakkor valójában – a szerzők véleménye szerint – mindez négy kihí-

vás elé állította az országot. Az első ilyen megoldandó kérdéskör a *terjeszkedő globalizáció*, ami „nyomás alá helyezett minden amerikai munkahelyet”. A második az *információs technológiai forradalom* volt, ami megváltoztatta a munkafolyamatot, felszámolta a régi munkahelyeket, a megmaradtakat összetettebbé tette és „kikényszerítette, hogy az amerikai képzettségi szint magasabb legyen, mint valaha, annak érdekében, hogy a munkavállalók meg tudják tartani jól fizető állásaikat”. A harmadik kihívást a *növekvő államadósság és éves költségvetési deficit* jelenti, annak következtében, hogy „a hagyományaink miatt nem emeltük elégséges mértékben az adókból származó állami bevételeket, amiből a kormány finanszírozhatná a költségvetési hiányt”. Végül a negyedik megoldandó feladat a *fosszilis tüzelőanyagok káros hatása* a Föld bioszférájára, amelynek mértéke „a globalizáció és a szabad piaci gazdaságot átvevő (főleg ázsiai) országok révén növekedett meg”. Teljesen helytállóan a szerzők ragaszkodnak ahhoz, hogy ezek a kihívások „kollektív választ igényelnek”.

Friedman és Mandelbaum azzal érvelnek, hogy az „amerikai képlet” – ami az ország megalapításáig vezethető vissza és egy sor gyakorlatot tartalmaz a jólét eléréséhez – az elmúlt két évtized eróziója után minden szempontból megújításra és frissítésre szorul.

A szerzők véleménye szerint ez nem is lesz egyszerű feladat az állami kiadások csökkentésének szükségessége miatt, amivel vissza kell szorítani a költségvetési hiányt. Mégis azt írják, hogy az „amerikai képlet” öt fő politikából, „pilérből” áll, amelyek összességében megjelenítik azt a magán- és állami szektor közötti partnerséget, ami a gazdasági növekedést hivatott előmozdítani. Ezen politikák magukba foglalják a közokta-

tás biztosítását egyre több amerikaiak, infrastruktúránk építését és modernizációját, Amerika kapuinak nyitva tartását a bevándorlók előtt, az állami támogatásokat, a K+F-el kapcsolatos kiadások növelését, valamint a szükséges magángazdasági és pénzügyi szabályozások fejlesztését.

A szerzők tisztában vannak az öt pilér kiépítése kapcsán meglévő akadályokkal. Külön megemlítik a munkahelemek „fundamentális átalakítását”, ami a jelenlegi munkanélkülieket ugyanúgy munkalehetőség nélkül hagyja. Azt is megemlítik, hogy „az amerikai tanulók több időt töltenek sms-ezéssel és játékkal és sokkal kevesebb időt fordítanak a házi feladatuk megírására és tanulásra, mint régen”. A szerzőket jogosan zavarja, hogy a republikánusok hadat üzentek a matematikának és a fizikának, tagadják a globális felmelegedést (*Jon Kyl* szenátor). „Valamikor a *baby boom-korszak* utolsó húsz évében az amerikaiak elhárították, hogy ezentúl úgy fognak viselkedni, mintha isteni joguk lenne mindenhez... és mindez egy olyan időszakban történt, amikor az ország háborút folytatott Afganisztánban, Irakban és Líbiában.”

Friedman és Mandelbaum összeállítanak egy listát a lehetséges gyógymódookról. Ezek között szerepel a jogosultsági programok visszaszorítása, az egészségügyi kiadások kontrollálása azáltal, hogy megalapozzák a költséghatékony szolgáltatások térítését ahelyett, hogy emelnék az egyes eljárások díjait, valamint több millió amerikai kigyógyítását bizonyos káros szokásaikból (elhízás, dohányzás). A szerzők az állami bevételek emelése mellett törnek lándzsát a magasabb adók és a csökkenő katonai kiadások megvalósításával. Keseregnek többek között a tiszta energia bevezetését célzó kísérleti jogszabály kudarca, a

K+F állami támogatásának a GDP töredékére való csökkenése és a visszaesés sok más jele miatt is, amelyeket felsoroltak a figyelemre méltó „*Rising Above the Gathering Storm*” című tanulmányban, ami a Nemzeti Tudományos Akadémia, a Nemzeti Műszaki Akadémia, az Orvostudományi Intézet és a Nemzeti Kutatási Tanács közreműködésével készült.

A szerzők szinte semmit sem mondanak arról, hogy milyen oktatásra lenne szükségük az amerikai tanulóknak, pedig ennek meghatározása különösen a humán tudományok területén lenne fontos. A jelenlegi világ megértéséhez elengedhetetlen a múlt megismerése, hiszen ez formálta a jelent, valamint annak ismerete, hogy különböző kultúrák hogyan magyarázták a világ változásait. A történelmi tapasztalatok nem érthetők meg olvasottság nélkül, ám a könyvek olvasása mostanában már elavulttá vált. Friedman és Mandelbaum nem különbözteti meg az *indokolt* költségvetési megszorításokat azoktól, amelyek további munkanélküliséget, oktatási hiányosságokat és omladozó állami infrastruktúrákat generálnak. A költségvetés előbbi részeinek magasabb prioritást kell biztosítani. *Paul Krugman* emlékeztet arra, hogy vannak *jó és katasztrofális* megszorítások az Egyesült Államok jövőjére nézve, ugyanakkor ezeket a szerzők nem különböztetik meg egyértelműen a könyvben.

Bármely amerikai dilemmákról szóló könyvben központi problémaként kellene megjelennie a 15 százalék feletti szegénységi rátának, illetve annak a ténynek, hogy több mint 46 millió szegény él az Egyesült Államokban. A szerzők ugyanakkor mindössze két oldalt szentelnek a növekvő egyenlőtlenségeknek, amiket nem morális nehézségként, hanem az amerikai társadalomban meg-

lévő kollektív cselekvőképesség hiányaként definiálnak. A szerzők úgy érvelnek, hogy a „gazdagoknak nincs szükségük a kollektív cselekvés előnyeire”, hiszen – ahogy *Joseph Stiglitz* professzor erre már rámutatott – ők létre tudják hozni a saját „magántársadalmukat”. Ennek következtében egyre nagyobb mértéket öltenek az egyenlőtlenségek, ráadásul a szegényeket még a média is alig említi. Mindez úgy hangzik, mintha az USA népessége csak gazdagokból és középosztálybeliekből állna. Sok szegény láthatatlan (főleg a feketék között), mivel ők képezik a börtöntársadalom nagy részét.

Az államadósság növekedése súlyosan korlátozza problémakezelő képességet, ráadásul az amerikai külpolitika is erősíti ezt a hatást. A szerzők megemlítik, hogy az amerikaiak túlságosan eltúlozták a 9/11 által támasztott kihívásokat. A tények vizsgálata során Friedman és Mandelbaum azt állapította meg, hogy a nemzeti figyelem és az erőforrások helytelenül inkább összpontosultak a „globalizáció veszteségeire” (például: Irak, Pakisztán és Afganisztán), mint a nyertesekre. Az amerikaiak most már sajnálják az irracionális iraki háború korábbi támogatását, amelyet főleg kölcsönökből finanszíroztak.

Amikor a szerzők az Egyesült Államok politikai rendszerét értékelik, rájönnek, hogy a jelenlegi bénultság blokkolja azokat a kezdeményezéseket, amelyekre szükség van, és arra emlékeztetik az olvasókat, hogy *csupán egy* olyan fontos jogszabályt fogadtak el a New Deal óta, amelynek megszavazása „szilárd többséggel történt mindkét pártban” a kongresszusban és a szenátusban is. 1955 és 1961 között mindössze egy esetben kellett szavazással véget vetni az obstrukciónak, 2009 és 2010 között viszont ez nyolcvannégy esetben történt

meg. A politikusok ezen polarizációja nem tükrözi „a szélesebb körű” közérdekeket, és ez felveti azt a kérdést, hogy miért kell olyan nagy szakadéknak lennie az amerikai politikusok és a társadalom között. Friedman és Mandelbaum keserűen értekezik a lobbik tevékenységéről, amelyek – ahogy ők leírták – elsősorban a gazdagokat segítik a szegények helyett, és az időseket a fiatalok helyett. Megemlítik „a túlzott széttagoltságot és feszültséget” a média berkein belül, amely „a két párt közötti háborút sokkal szórakoztatóbbá és véresebbé tette, mint előtte bármikor”.

Ezen gondolatmenet vezette a szerzőket a „leértékelés”-nek nevezett fejezethez, ami az értékek erodálásával foglalkozik (például a rövid távú igények kielégítésének előnyben részesítése, az intézményekbe és vezetőkbe vetett bizalom elvesztése és a „közös nemzeti értékeink” gyengülése). Egy másik példa a leértékelődésre az úgynevezett „kiszervezett áldozat”, amely azt a kudarcot jelenti, hogy a legtöbb amerikai nem képes áldozatokat hozni (mint a növekvő adóteher vagy gázolaj emelkedő pótdíja) a főleg Ázsiában harcoló katonákért.

Az amerikai intézményrendszert gyakran élesen és jogosan bíráló háromszáz oldal után a könyv hirtelen egy tanulságos fordulatot vesz. A szerzők érvei közül néhány fontos lehet. Leírják, hogy a munkáltatóknak milyen nehézségek árán sikerül képzett alkalmazottakat találniuk, és ehhez a tevékenységhez szükségük lenne egy „munkahelyteremtő” stratégiára, amely több állami beruházást igényelne, mint amennyit a republikánusok elképzelnek, valamint ezek tükrében több állami támogatást kellene nyújtani a vállalatoknak (kutatásra és munkahelyteremtésre), mint amennyit a demokraták hagyományosan támogat-

nak. Azonban Friedman és Mandelbaum nem mennek ennyire messze az elemzésükben, és hibás a víziójuk a megfiatalított amerikai közösségről.

Ennek az első oka azon politikai akadályok hiányos értékelése, amivel az amerikaiak szembenézni kénytelenek és ami korlátozza a képességeiket. A könyvet olvasva többször szembesülni lehet a Negyedik Francia Köztársaság hiányosságaival, amely rendszer a német megszállás után felszabadult Franciaország időszakától kezdődött, az algériai háború alatt omlott össze, majd végül elvezetett a jelenlegi Ötödik Köztársasághoz. A francia alkotmány – amelyet *de Gaulle* tábornok 1958-ban hozott létre – egyetlen felbecsülhetetlen érdeme, hogy lehetségessé tette a kormányzást akkor, amikor az országban mély és széles körű megosztottság uralkodott. Ez az érték az amerikai alkotmányban nem fedezhető fel egyértelműen, mivel ez a dokumentum nagyrészt azt a célt szolgálta, hogy az újonnan függetlenné vált Egyesült Államok ne süllyedjen vissza a monarchikus vagy kvázimonarchikus irányítás alá. Így ellentétben más parlamentáris rendszerekkel, teljesen szétválasztották a törvényhozást és a végrehajtó hatalmat.

Az ironia vagy a paradoxon az, hogy azokban a rendszerekben nagyobb a kormányzat hatásköre, ahol a végrehajtó hatalmat többségi párt vagy koalíció támogatása biztosítja, mint azokban a szerkezetekben, ahol a végrehajtó hatalom a parlamenttől ered, amelynek (papíron) joga van azt felosztatni. Ha megvizsgáljuk a kapcsolatot az Egyesült Államok végrehajtó hatalma és a kongresszus között a huszadik században, akkor az látható, hogy a végrehajtó hatalomnak volt túlsúlya a háborús és a békés időszakokban is, vagy akkor is, amikor a mély belső sokkokat az elnök ügyesen

kihasználta (*Franklin D. Roosevelt* az 1930-as években, *Lyndon B. Johnson* Kennedy meggyilkolása után).

Több hatása és következménye is volt azoknak a feltételeknek, amelyeket Friedman és Mandelbaum leplezett le a rendszer megbénulásával kapcsolatban. Az első feltétel az, hogy számos olyan gyakorlat van, ami nem található meg az Egyesült Államok alkotmányában, mint például az obstrukció elkerüléséhez gyakran szükséges kétharmados többség a szenátusban. A második következmény az, hogy van egy torz rendszer a választások magánfinanszírozására, ami a olyan jelölteket állít, akiket a zsarnok magánszektor támogat, és ezt a rendszert tovább erősítette a Legfelsőbb Bíróság 5–4 arányban elfogadott határozata. A harmadik hatás az, hogy az egyes államok merev korlátok közé vannak szorítva, amelyek akadályozzák a működésüket a gazdasági visszaesések idején és nagy terhet rónak az autonómiájukra – amelyekre olyan büszkék – annak érdekében, hogy kiegyensúlyozzák a költségvetésüket.

Ezek az intézményi akadályok biztosítják a vagyonos réteg túlsúlyát a politikai rendszerben. Azok a parlamentáris rendszerek, amelyek állami pénzből finanszírozzák a választásokat, próbálják ellensúlyozni a sors kegyeltjeinek túlsúlyát; és az ilyen állami finanszírozások képesek beépíteni egy kisebbséget a kongresszusba, akik késleltetni és blokkolni tudják a végrehajtó hatalom reformista programjait. Ezen ügyek előmozdítanak az elnökökben egy kísértést, hogy egy olyan hazafias háborút találjanak, amellyel leküzdik az intézményi gépezet által felállított akadályokat.

Ezért az egyetlen változás, amelyet Friedman és Mandelbaum reményként jelöl meg, egy harmadik párt, a „radikális közép” megjelenése, ami a politikai

játszmák miatt könnyen gördít azon reformok meghozatala elé újabb és újabb akadályokat, amelyek a szerzők szerint nélkülözhetetlenek Amerika jövőjéhez. Három precedenst említenek meg, amelyek nem meggyőzőek: *Theodore Roosevelt*, *George Wallace*, és *Ross Perot* eseteit. Könnyen ellenforradalomhoz vezethet az, ha egy harmadik párt arra törekedne, hogy a két fő párt az ő célkitűzéseikből is bizonyos részeket elfogadjon és megvalósítson azon nemkívánatos intézkedések ellen, amelyeket a két fő párt szorgalmazott.

Egy ilyen harmadik párt valószínűleg ellenezné azokat a törvényeket és politikákat, amelyek a szociális viselkedés változásának tekintetében toleránsabbak, viszont nagyobb hangsúlyt fektetne az elnyomott és elfojtott társadalom egyenjogúságára.

Az új párt ronthatná az illegális bevándorlók helyzetét az amerikai társadalomban, és esélyt adna mindenfajta bigottnak arra, hogy visszaszorítsák azokat a haladó változásokat, amelyeket nehezen sikerült létrehozni és még mindig sokak által vitatottak (például a különböző népcsoportok kapcsolatában vagy a közoktatásban). Abban a korban, amikor a *Tea Party* híveinek még az a mottójuk, hogy „vissza akarjuk kapni az országunkat”, amivel arra céloznak, hogy ellenzik, le akarják járatni és vereséget akarnak mérni az első színesbőrű elnökre, akkor elég alapos okunk van kételkedni abban, hogy egy harmadik párt létrejötte beváltaná a szerzők reményeit.

A második hiányosság a szerzők Egyesült Államok jövőjével kapcsolatos elképzelésében az *amerikai kivételességről* folytatott rövid vitájukat érinti a könyv végén. A szerzők „egy Amerika által formált világért” kiáltanak, ahol Amerika elég erős ahhoz, hogy „politi-

kai, gazdasági és morális vezetőként szerepeljen”. Ez egy „jobb világot eredményezne, mint bármilyen alternatív megoldás, amit el tudunk képzelni”. Ez talán helyes abban az elvont helyzetben, ha valaki továbbra is úgy látja Amerikát, mint a világ vezető nagyhatalmát. A tény viszont az, hogy egy többpólusú világ felé tartunk, amelyben olyan országok, mint Kína, Japán, India, Brazília, egy független muszlim állam és egy mélyebben integrált Európai Unió is a világ vezető nagyhatalmai közé tartozhatnak. Egy ilyen világban az Egyesült Államok kiemelkedhetne, mint „az irányadó és a stabilitást teremtő erő”, de nem ő lenne az egyetlen nagyhatalom.

Ezeket felül a könyv azt is világosan elemzi, hogy az Egyesült Államok irányadó szerepe attól függ, hogy képes-e az ország megbirkózni a felmerülő akadályokkal. Amennyiben a világra, mint egy egészre tekintünk, akkor ahhoz, hogy az USA megtartsa befolyását és vonzerejét a többi nemzettel szemben, drasztikusan csökkentenie kell a szegénység mértékét az országon belül, valamint fejlesztenie kell az oktatási rendszer színvonalát, hiszen ez garantálja azt, hogy az Egyesült Államok továbbra is a világ legjobbja legyen, nemcsak az egyetemi szinteken, hanem az alap- és középszintű oktatásban részesült tanulók terén is. Ennek érdekében meg kell nyitnia a kapuit még több bevándorló előtt, és továbbra is harcolnia kell a diszkrimináció minden fajtája ellen, különösen a faji megkülönböztetések terén.

Az amerikai társadalomban a nők szerepében bekövetkezett gyökeres átalakulás megmutatta, hogy mennyi mindent lehet elérni viszonylag rövid idő alatt. Az emancipáció minden formája továbbra is megteremti és kiköveteli saját szabályait. Az ilyen változásoknak – és főleg a szegénységből való kitörésnek – sokkal

nagyobb hatása lehetne más társadalmakra, mint annak, hogy az amerikai hadsereg kizsákmányol olyan régiókat, amelyekről szinte semmit sem tudunk vagy a nagyságuk már a múlt homályába veszett. A történelem azt sugallja, hogy az államok nemcsak akkor veszítik el vezető szerepüket, amikor felbukkan egy erősebb rivális (mint Németország a XIX. század végén), hanem akkor is, amikor az az ország, amely hivatalosan vezet a többi államot, áldozatul esik súlyos anyagi és morális belső gyengeségeknek; mivel a belső rothadás sokkal halálosabb, mint a hatalmi erőviszonyokban bekövetkező külső változások.

Friedman és Mandelbaum helyesen említette vagy inkább másolta le *Tocqueville* elméletét, amelyben kifejtette, attól félt, hogy a demokratikus berendezkedésű állam polgárai megadják magukat annak, amit „demokratikus individualizmusnak” nevezett, amely azt jelenti, hogy „csak a saját érdekeidet tartsd szem előtt, és ezzel engedd az államnak, hogy ismét úrrá legyen a közös ügyek fölött a szabadság kárára”. Ez még nem történt meg az Egyesült Államokban. Az állammal szembeni bizalmatlanság – ami az emberek azon érzéseiben nyilvánul meg, hogy az államot a nehezen megszerzett egyéni források tolvajának tekintik – az állam befolyásával együtt növekedett. A magánérdekek erős és gazdag védelmezőinek nagyrészt sikerült megvalósítaniuk azt, hogy a politikusok tőlük függjenek, és ezzel korlátozták azon kötelezettségeiket (főleg adók tekintetében) és a közösség érdekében hozott áldozataikat, amelyeket a képviselők kiszabhattak a polgárokra, és különösen a közösség jómódú tagjaira. Ráadásul az önérdék ezen erőinek gyakran a Legfelsőbb Bíróság is védelmére kelt. *Tocqueville* jóslata a demokratikus individualizmus veszélyeiről sajnos nem

volt téves; habár az áldozat nem a szabadság, hanem az volt, amit *John Rawls* társadalmi méltányosságnak nevezett.

KRAUSZ ÁDÁM ANDRÁS–TAKARÓ RITA

Versenyfutás a technológiával

ECONOMICS FOCUS: MARATHON MACHINE.

UNSKILLED WORKERS ARE STRUGGLING TO KEEP UP WITH TECHNOLOGICAL CHANGE.

THE ECONOMIST 2011. NOVEMBER 19.

A fejlett világ munkanélküliségi krízise már önmagában is fájdalmas, de pont egy generációnyi foglalkoztatási stagnálás után történik. Az inflációval korrigált jövedelmek már az 1970-es években hirtelen lecsökkentek, az Egyesült Államokban pedig a háztartások átlagos jövedelme 1999 óta csökken. A gazdasági növekedés ugyan folytatódik, de nem mindenki élvezheti annak előnyeit. Egyes becslések szerint 1976 és 2007 között az USA legjobban kereső 1 százaléka részesült a növekedés 58 százalékából.

A bűnbakok listája hosszú, a „haverkapitalizmustól” egészen a devizamanipulátorokig, de egyre inkább a technológiát kiáltják ki bűnösnek. Néhány közgazdász úgy véli, az a baj a technológiával, hogy túl kevés van belőle. *Tyler Cowen*, a George Mason Egyetem közgazdásza legutóbbi e-könyvében úgy fogalmaz, hogy „nagy stagnálás” van éppen folyamatban. A korábbi idők nagy találmányainak előnyeit – például az elektromosság, a sugárhajtóművek és az antibiotikumok – mára már teljesen kihasználták és az ezekhez hasonló nagy innovációk rendkívül ritkává váltak. A kevesebb nagy találmány a termelékenység lassabb növekedésével jár együtt, ami az életkörülmények lassabb javulásában mutatkozik meg.

Ez egy vészjósló megállapítás, de nem az egyetlen ilyen. *Erik Brynjolfsson* közgazdász és *Andrew McAfee* technológiai szakértő új, *Verseny a gép ellen* (Race Against the Machine) című e-könyvükben arról írnak, hogy a munkaerőpiac nehézségeit egyenesen a túl sok innováció okozza, az *infokommunikációs technológia* (ICT) fejlődése túl gyors a dolgozóknak. A technológia növekedése exponenciális, és ez nyilvánvalóan sokakat meggyőz arról, hogy ne írjanak stagnálásról, de Brynjolfsson és McAfee szerint a növekedés ilyen nagyságrendű üteme megtervezhető.

Az ICT több területének fejlődése *Moore* törvényét követi, mely szerint az integrált áramkörök tranzisztorainak száma, ami használható a teljesítmény becslésére, minden 1–2 évben megduplázódik – írja Brynjolfsson és McAfee. Az ICT-forradalom kezdetén, még az exponenciális görbe lapos szakaszában a fejlődést figyelemre méltónak, de ezzel együtt alkalmazásaiban korlátozottan tartották. Azonban ahogy a növekedés egyre gyorsult és az exponenciális görbe meredek szakaszába lépett, nagy ugrások váltak lehetővé. A tegnapi technológiai vágyai – például az önmagukat vezető autók, a hangfelismerés és a fordítóprogramok – mára valósággá váltak, a további fejlődés pedig mélyreható gazdasági változásokat indíthat be. Az ICT, hasonlóan a gőzből nyert energiához és a villamosításhoz általános célú technológia, amely képes minden iparágat befolyásolni.

Watsont, az IBM szuperszámítógépét, amely a „Jeopardy!” című televíziós vetélkedőben [Magyarországon „Mindent vagy semmit!” néven futott – *a szerk.*] kápráztatta el a közönséget, most orvosi diagnózisok felállítására használják. Az automatikusan működő járművek sokkal olcsóbbá, biztonságosabbá és

hatékonyabbá tehetik a szállítást (a Google hasonlóan működő eszközei majd 140 ezer mérföldet tettek meg az USA útjain). Az úrkutatás régen várt csodái is elérhető közelségben vannak már.

A fejlődésnek azonban kellemetlen következményei is vannak. A technológia lehetővé teszi, hogy a cégek átadják a háttér-tevékenységeiket és akár a pénztárosok is helyettesíthetők a pénztárak automatizálásával. A nagy teljesítményű új rendszerek még azok munkáját is veszélyeztethetik, akik eddig biztonságban érezték magukat a technológia hatásaitól. A mintafelismerő szoftvereket olyan feladatok elvégzésre használják, amelyek korábban az ügyvédek munkájához tartoztak, a különböző programok pedig tűrhető beszámolókat képesek írni baseballmeccsekről és a közeljövőben olyan újságok szekcióit fogják automatikusan szerkeszteni, amelyek nem esnek áldozatul ingyenes online versenytársaiknak. A dolgozók tehát helyettesíthetők, de a cégek csak lassan találják meg az így felszabaduló munkaerő új helyét. A munkanélkülivé válók és az alulfoglalkoztatottak pedig küszködve keresik a módját, hogyan képezhetik magukat és tehetnek eleget a gazdaság új igényeinek.

Ennek eredményeképp a munkaerőpiac polarizálódik. Sokan, akik valamikor betanított munkásként dolgoztak, most az alacsony keresetért harcolnak. Azonban a változás előnyös volt a legképzettebbeknek: amíg a legtöbb dolgozó bére csökkent, addig a felsőfokú képesítéssel rendelkezők a bérük növekedését tapasztalhatták. A tőketulajdonosok is az előnyöket érzik inkább, ők a berendezéseken tapasztalható megnövekedett befektetési megtérülések örülhetnek. A legjobban teljesítőknek, például a szórakoztatóipar szupersztárjainak a technológia által lehetővé válik,

hogy dominálják a globális piacokat és kiszorítsák a kevésbé képzetteket. És a technológia még arra is képes, hogy csökkentse az egészségügyi és oktatási költségeket. A gazdag világ munkaerejének nagy része a stagnáló bérek és a növekvő ráfordítások szorításába került.

A fentiekhez hasonló negatív kilátások és tapasztalatok készítették *Ned Ludd* követőit is a szövőgépek tönkretételére. Mégis, az ipari forradalom végül javított az összes munkás életszínvonalán, tekintet nélkül a képzettségi szintjükre, ezért nehéz elképzelni, hogy az ICT fejlődése ne ilyen eredményt hozzon. Brynjolfsson és McAfee az oktatási reform és a dolgozók alkalmazkodását elősegítő intézkedések fontosságát hangsúlyozza. A nagy előnyök talán akkor jelentkeznek majd, amikor a cégek megtalálják a módját, hogy hatékonyabban alkalmazzák az új technológiákat. *Tim Leunig* és *Joachim Voth* legújabb kutatása szerint a folyamat-innovációk is olyan értékesek lehetnek, mint maguk az új találmányok.

Henry Ford nem az autót találta fel, hanem az általa alkalmazott futószalagon történő gyártást, ami az autók eladási árának drasztikus csökkenéséhez vezetett, ez az 1923-as GDP 2 százalékaival megegyező hasznot jelentett a vásárlóknak. Az ICT jobb alkalmazása egyes szektorokban, például az oktatásban és az egészségügyben is hasonló eredménnyel járhat. Leunig és Voth megjegyzi, hogy az autók árának csökkenése az eladások nagy fellendülését okozta, az 1908-as 64 ezres szintről az értékesítések 1923-ra 3,6 millió darabra bővültek. Ez lehetővé tette Ford számára, hogy százezernél is több dolgozót alkalmazzon gyáraiban. A gyártás aranykora valószínűleg nem tér már vissza, de Brynjolfsson és McAfee szerint a helyzet nem reménytelen azok számára sem,

akik nem rendelkeznek PhD fokozattal. A szabad sakkversenyeket hozzák példának, ahol az amatőr sakkjátékosok számítógépes segítséggel képesek legyőzni más számítógépeket és sakknagymestereket is. Az emberi agy egy lenyűgöző és ügyes szerv, ezért furcsa lenne, ha az új technológiai kísérletezés lehetőségével élő piacok nem találnák meg a módját, hogy kialakítsák az ember és a gép gyümölcsöző – és jövedelmező – együttműködését.

LAMPÉ DÁNIEL

Indiai és kínai életminőség

AMARTYA SEN: QUALITY OF LIFE: INDIA VS. CHINA.
THE NEW YORK REVIEW OF BOOKS, 2011, MÁJUS 12.

Indiában a gazdasági növekedés az elmúlt időszakban 8 százalék körül volt, és folyamatosan növekszik (ebben az évben 9 százalék körüli érték várható), ezért sokan várják a pillanatot, amikor az ország utoléri és elhagyja Kínát, a maga 10 százalékos növekedésével. Bár sokan Indiában és azon kívül is nagy izgalommal várják a pillanatot, hiba lenne a GNP növekedésén kívül más szociális mutatókat, mint például az oktatás, alapvető egészségügyi ellátás vagy várható élettartam figyelmen kívül hagyni. A gazdasági növekedés nagyban segítheti az életszínvonal növekedését és a szegénység elleni küzdelmet, ennek ellenére a GNP növelésére inkább mint eszközzre, mintsem célra kell tekintelnünk.

A kérdés jogos, miért is kell ilyen megkülönböztetést tennünk? A gazdasági növekedés segít növelni az életszínvonalat, azonban érdemes figyelembe venni, hogy az újonnan befolyó jövedelmeket mire használják fel, hiszen a növekedés szociális hatása ettől függ. Az élet-

színvonal emelkedése és a gazdasági növekedés közötti kapcsolatot sok más tényező is befolyásolja a GNP növekedési aránya mellett. Néhány világbanki és ENSZ-statisztika is alátámasztja a különböző faktorok fontosságát, például a várható élettartam Kínában 73,5 év, míg Indiában 64,4 év. Kínában ezerből 17 csecsemő nem éli meg az egyéves kort, míg Indiában 50. Az anyák halandósági aránya 230/100000 Indiában és 38/100000 Kínában. Az oktatásban eltöltött évek száma Indiában 4,4, míg Kínában 7,5 év. Kínában a felnőtt analfabetizmus 6 százalékos, míg Indiában 26 százalékos a 2011-es előrejelzések szerint. A nők iskolázottsága terén Indiában már látszanak eredmények, a 15–24 éves nők között jelentősen nő az írástudók aránya, de még így is csak kevéssel haladja meg a 80 százalékos arányt, míg Kínában a 15–24 éves női populáció 97 százaléka tud írni és olvasni. A javulás ellenére Indiának még mindig jelentős problémái vannak. A gyerekek nagy része alultáplált és közel 33 százalékuk nem kapta meg a DPT hármass oltást.

India és Kína ezen adatok alapján való összehasonlítása sokkal többet árulhat el, mint a GNP növekedésének mértéke. Így aki attól tart, hogy India növekedésének potenciálja csökkenne, ha több figyelmet szentelne az olyan szociális céloknak, mint az oktatás és egészségügy, annak érdemes végiggondolnia, hogy Kína növekedése annak ellenére magasabb, hogy előtérbe helyezi a szociális ügyeket.

A magasabb GNP tisztán láthatóan segített Kínának a szegénység és nélkülözés elleni harcban és növelte a jóléti mutatók jelentős részét. Indiának minden oka megvan arra, hogy továbbra is ösztönözze a fenntartható gazdasági fejlődést és így növelje az életszínvonalat. Fontos azonban, hogy a növekedés hosz-

szú távon is fenntartható legyen. A fenntartható gazdasági növekedés éppen annyira nagyon jó, mint amennyire a „növekedési mánia” rossz.

Az egy főre jutó GNP nem feltétlenül tükrözi életünk fontos összetevőit, mivel ezen összetevők azon is múlnak, hogy milyen más dolgokat (nem) teszünk. Hasonlítsuk össze Indiát Bangladeszel. Egy főre jutó jövedelmek tekintetében India magasan vezet (1 170 dollár Indiában és 570 Bangladesben), amit az is befolyásol, hogy India növekedési rátája magasabb, aminek következtében az ENSZ *emberi fejlettségi indexében* (HDI) is magasabb pontszámot ér el India. De felvetődik a kérdés, hogy ez a fejlettségi különbség hogyan jelentkezik más mutatókban? Attól tartok, a válasz: sehogya.

A várható élettartam Bangladesben 66,9 év, Indiában 64,4. Az alultáplált gyermekek aránya Bangladesben 41,3 százalék, Indiában 43,5 százalék, a termékenységi ráta is alacsonyabb Bangladesben (2,3 százalék), mint Indiában (2,7 százalék). A bangladesi gyerekek átlagosan 4,8 évet járnak iskolába, míg az indiaiak 4,4-et. Míg Indiában a 15–24 éves férfiak körében nagyobb az írástudók aránya, a nők körében kisebb. Érdekes módon, a női analfabetizmus kisebb Bangladesben, mint a férfi, míg Indiában ez fordítva van. Több bizonyíték is utal arra, hogy a jelenlegi fejlődésben a bangladesi nők felszabadítása játszott jelentős szerepet.

Mi a helyzet az egészséggel? Ezer gyermekekből 66 hal meg Indiában 5 éves kora előtt, míg 52 Bangladesben. Minden ilyen mutatóban India rosszabbul szerepel, mint Banglades, a nagy GNP különbség ellenére.

Természetesen a bangladesiek életkörülményei is jelentősen javulnának a gazdasági növekedés élénkülésével,

különösen akkor, ha az ország jól használná fel a növekedésből származó többletbevételt, nem pedig célként tekintene arra. Banglades tekintélye azáltal, hogy ilyen kevésből is ilyen jó eredményeket ért el, jelentősen megnőtt. Ez a javulás nemcsak a bangladesi nem kormányzati szervek (NGO-k) kreatív aktivitásának köszönhető (mint például a Grameen Bank, a mikrohitel feltalálója, vagy a BRAC, amely egy sok területet felölelő kezdeményezés a szegénység elleni harcban), hanem a kormányzat elkötelezett politikáinak is. De a magasabb jövedelmek, beleértve a közszféra megnövekedett bevételeit, természetesen nagymértékben fogja segíteni Banglades, hogy javítsa polgárai életkörülményeit.

A gazdasági növekedés egyik pozitív hatása lehet, hogy nőnek az állam bevételei, a többletet pedig az általa fontosnak ítélt ügyekre költheti, mi több, sokszor megesik, hogy az állam erőforrásai gyorsabban nőnek a GNP-nél. Például az indiai kormány bruttó adóbevétele több mint négyszer nagyobb, mint 20 éve. Ez érzékelhetően nagyobb arányú növekedés, mint a GNP-é volt.

Annak ellenére, hogy India szociális kiadásai nőttek, még mindig Kína mögött áll sok szempontból. Kínában majdnem ötször annyit költenek az egészségügyre. Kínának természetesen nagyobb a lakossága és az egy főre jutó jövedelme, de a kínai kormány a GDP 2 százalékát költi egészségügyre, míg az indiai csak 1,1 százalékot.

A relatíve alacsony állami juttatásoknak, támogatásoknak köszönhetően az indiai emberek nagy része kénytelen privát orvosokhoz fordulni, akik többsége nem részesült semmilyen orvosi képzésben. Ráadásul sok esetben megesik, hogy a betegeket becsapják vagy megtevesztik, ezáltal csikarva tőlük ki több

pénzt, mivel az orvoslásra is jellemző az aszimmetrikus információ, vagyis hogy a beteg sokszor nem rendelkezik kellő információkkal állapotáról, vagy betegségéről. Ez nemcsak az „álorvosok” erkölcstelen viselkedésére vezethető vissza, hanem arra is, hogy az állami egészségügyi ellátás sok ember számára elérhetetlen India számos részén. Ebből is látszik, hogy mennyire fontos, hogy egy állam mire költi a gazdasági növekedés által generált többletbevételt.

Ha a gazdasági növekedésnek az emberek életére gyakorolt hatásait vizsgáljuk, Kína sokkal jobban áll, mint India. Vannak azonban olyan összehasonlítási területek, amihez a növekedés nem kapcsolódik nyilvánvalóan, például az indiaiak többsége elégedett az ország demokratikus berendezkedésével, a sok politikai párttal, a cenzúrázatlan sajtóval, a szólásszabadsággal és az önálló, független bírósággal. Még azok is elismerik az eredményeket, amiket India elért a demokrácia terén, akik kritikusak az ország hiányosságaival szemben, ellentétben Kínával.

Nemcsak az internethez, hanem a világ véleményéhez való hozzáférés is korlátlan és cenzúrázatlan Indiában. Sokféle médium mutat be különböző álláspontokat, sokszor erős kritikát gyakorolva a kormányzatra. Indiában több újság jelenik meg naponta, mint bárhol a világon, és az újságok különböző álláspontokat tükröznek. A gazdasági növekedés segítette – és ez egy lényeges előny – a rádiók és televíziók elérhetőségének terjedését az országban, beleértve a külvárosi övezeteket, ahol ezeket sokan közösen használják. Éles ellentétet képez ez Kínával, ahol az állam irányítja a médiát. A szólásszabadságot nemcsak a demokrácia potenciálisan fontos elemének tartjuk, hanem értékeljük és élvezzük is. Még a társadalom leg-

szegényebb rétegei is részt kérnek maguknak a szociális és politikai életből, és Indiában ezt meg is kapják.

Különbőség van a jog és a büntetés kérdéseiben, többek között a halálbüntetésben. Kínában gyakran egy hét alatt több embert végeznek ki, mint Indiában a függetlenség 1947-es kikiáltása óta. Ha teljes körűen kívánjuk összehasonlítani a két ország életminőségét, a tradicionális mutatók mögé kell néznünk, és a legtöbb ilyen szempont nem Kínát hozza ki győztesként.

Lehetséges, hogy India demokratikus berendezkedése a korlát a gazdasági növekedés kihasználásának szempontjából az egészségügy, oktatás és egyéb szociális ügyek terén? Nyilvánvalóan nem. Érdeemes felidézni, hogy amikor India gazdasági növekedése alacsony volt, mint azt a nyolcvanas évekig tapasztaltuk, gyakori érv volt, hogy a demokrácia a gyors növekedés ellensége. Nehéz volt meggyőzni a demokráciát ellenzőket, hogy a gyors gazdasági növekedés jobban függ az előnyös gazdasági környezettől, mint a politikai kontrolltól, és hogy a politikai rendszer, ami a demokratikus jogokat védi, nem kell, hogy akadályozza a gazdasági növekedést. A vitára véget ért, nagyrészt a magas növekedési rátának köszönhetően. Megkérdezhetjük: hogyan is értékeljük a demokrácia és a gazdasági növekedés közötti vélt konfliktust a társadalmi felemelkedés szempontjából?

Ha a gazdasági növekedés emberéletekre gyakorolt hatását nézzük, az összehasonlítások Kína javára dőlnek el Indiával szemben. Mindemellett sok terület, amely jól összehasonlítható nem áll közvetlen kapcsolatban a gazdasággal.

A demokrácia sikere nagyban múlik azon, hogy mely szociális kérdések válnak a politikai vita tárgyává. Néhány kérdés fontos témává válik szinte azonnal,

mint például az éhínségek – amelyek demokráciákban szinte egyáltalán nem fordulnak elő –, míg más problémák sokkal nagyobb kihívást jelentenek. A siker vagy bukás itt a demokratikus joggyakorlat erélyességén és nagyságán múlik. A közelmúltban az indiai demokrácia figyelemre méltó haladást ért el különböző tényezők kezelésében, mint például a nemi egyenlőtlenségek, az iskolák hiánya és a széleskörű alultápláltság. A nyilvános tüntetések, bírósági döntések és a közelmúltban bevezetett „információhoz való jog” mind fontos lépéseknek tekinthetőek. De India előtt mindezek ellenére még hosszú út áll.

Kínában – Indiával ellentétben – a döntéshozatal nagymértékben függ a felső vezetők akaratától, relatíve kicsi alulról jövő demokratikus nyomás mellett. A kínai vezetők, a többpártrendszerrel, a személyes és politikai szabadsággal kapcsolatos ellenérzéseik ellenére, elkötelezettek a szegénység, az alultápláltság, az írástudatlanság és az egészségügyi ellátás hiányának felszámolása mellett. Mindez nagyban segítette Kína felemelkedését. Ennek ellenére a kormányzati rendszer törekeny, hiszen nincs orvosság arra, ha a vezetők megváltoztatják céljaikat vagy szőnyeg alá söprik a problémákat. A veszély nagysága az 1959–1962 közötti éhínség katasztrofális hatásaiban mutatkozott meg, amikor több mint 30 millió ember halt éhen. Ennek ellenére a nyilvánosság nem helyezett nyomást a rendszerre a politikai változás érdekében, amint annak történnie kellett volna egy működő demokráciában. A politikai hibák így folytatódtak még 3 évig, tízmilliók halálát okozva. Egy másik példa: az 1979-es gazdasági reform nagyban növelte a kínai ipar és mezőgazdaság hatékonyságát, de ezzel egy időben, egyfajta kompenzációként a kormányzat megszüntet-

te az államilag finanszírozott orvosi ellátáshoz való jogot. A legtöbb embernek fizetnie kellett az ellátásért, ezzel drasztikusan csökkent a biztosítottak száma. A változtatás következtében az Indiával szembeni nagy előny a várható élettartam terén az ezt követő két évtizedben összezsugorodott, az eredeti 14 évről 7 évre. A kínai hatóságok is rájöttek, hogy mit vesztek és 2004 óta rohamosan kezdték újra bevezetni az egészségügyi ellátáshoz való jogot. Mára a kínai lakosok számottevően nagyobb aránya jut egészségügyi ellátáshoz, mint Indiában. A várható élettartamban tapasztalt különbség Kína javára kezdett el ismét növekedni, mára már 9 év körül van. A kérdés az, hogy India demokratikus rendszere tudja-e effektíven orvosolni az elhanyagolt közszolgáltatásokat és újra csökkenteni a hátrányát?

Az indiai lakosság egy kis részének – ami számszerűen valójában nagyon sok embert jelent – a gazdasági növekedés kifejezetten előnyös volt, hiszen ők kiváltságosak és nincs szükségük a növekedés által nyújtott szociális segítségnyújtásra. Az elmúlt évek korlátozott prosperitása segítette a különböző életstílusok kialakítását és a globálisan elismert fejlődést az indiai irodalomban, zenében, filmművészetben, színházban, festészetben, kulináris művészetekben és a kultúra más területein.

A többiekhez képest jól élők túlzott koncentrációja, amit a média is erősít, *irreális képet mutat az indiai életszínvonal átlagáról*. Mivel a szerencsések csoportja nem csak üzleti vezetőket és szakképzett diplomásokat tartalmaz, hanem az ország intellektuális csoportját is, a szokatlan nemzeti fejlődés széles körűen és tartósan hallat magáról. Aggasztóbb, hogy az így kreált illúziók elvonják a figyelmet a szociális hiányosságok demokratikus rendszeren keresztüli

kezelésének politikai fontosságáról, mely indiaiak milliói számára lenne alapvető.

Elsődleges aggodalmam, hogy az *illúziók*, amiket a társadalmi rétegek torzított képe generál, megakadályozhatják Indiát a szociális kérdések politikai középpontba helyezésében, ami kulcsfontosságú. Az elhanyagolt tömegek valós életfeltételeinek teljes feltérképezése, és hogy mit kell tenni, hogy életszínvonaluk emelkedjen, ezeknek kellene a központi politikai témáknak lenni Indiában.

Ez pontosan az a terület, ahol a GNP növekedésére való kizárólagos fókuszálás a legnagyobb kárt okozza. A gazdasági növekedés nagymértékben hozzájárulhat az életszínvonal emelkedéséhez, de a növekedés egyoldalú hangsúlyozása korlátozza ezt.

ANTAL GERGŐ–HORVÁTH MÁTÉ

A demokrácia rossz közérzete

CHARLES KUPCHAN: THE DEMOCRATIC MALAISE:

GLOBALIZATION AND THE THREAT TO THE WEST.

FOREIGN AFFAIRS 91: 62–67. 2012 JANUÁR-FEBRUÁR

A kormányzás válsága elárasztotta a világ legfejlettebb demokráciáit. Nem véletlen, hogy az Egyesült Államok, Európa, és Japán egyidejűleg tapasztal meg egyfajta *politikai defektet*: a globalizáció egyre növekvő szakadékot hoz létre a választók kormányzattal szembeni akaratára és a kormányzat cselekedetei között. A jó kormányzásra való egyre növekvő kereslet és zsugorodó kínálat párosa ma a nyugati világ egyik legsúlyosabb próbatételét jelenti.

Az iparosodott demokráciák választói a kormányaiktól várják, hogy választ adjanak az életszínvonal csökkenésére

és a növekvő társadalmi különbségekre, melyek az áruk, szolgáltatások, és a tőke eddig példátlan áramlásának eredményeképp jöttek létre. A képviselőktől elvárják azt is, hogy foglalkozzanak a bevándorlók áradatával, a globális felmelegedéssel, illetve a globalizált világ egyéb másodlagos hatásaival, de a nyugati kormányok nem képesek erre. A globalizáció csökkenti az önállóan felhasználható politikai eszközök hatékonyságát, miközben visszaveti a világ ügyei felett gyakorolt hagyományos nyugati uralmat azért, hogy a világ más részeinek felemelkedését fokozza. A demokratikus kormányzatok tehetetlensége szélesebb közösségeik szükségleteinek kielégítése ügyében növelte a népi elégedetlenséget, még inkább aláásva a képviselői intézmények legitimációját és hatásfokát.

A nyugati világ kormányozhatóságának e válsága kiváltképp rosszul időzített. A nemzetközi rendszer éppen egy tektonikus változás közepén van a vágyon és az erő új tájakra való kiterjesztése miatt. A globalizációnak a liberális társadalmak előnyére kellett volna válnia, amelyek a feltételezések szerint alkalmasabbak voltak a tőkekovácsolásra a gyors és változékony természetű globális piacon, ehelyett azonban Észak-Amerika, Európa, és Kelet-Ázsia fejlett demokráciáit különösen nagy csapás érte, pontosan gazdaságaik érettsége és a világra való nyitottsága miatt. Ezzel szemben Brazília, India, Törökország, és az egyéb felemelkedő demokráciák hasznot húznak a gazdasági vitalitás elvándorlásából a fejlett világból a fejlődőbe, továbbá Kína kiváltképp alkalmasnak bizonyul a globalizációból eredő haszon lefölözésében, miközben határok között tartja a vele járó kötelezettségeket, mivel megőrizte az irányítást a liberális versenytársak által elve-

tett politikai eszközök felett. Az állami kapitalizmus világos előnyökkel jár, legalábbis egyelőre. Mindezek következtében nemcsak a Nyugat anyagi elsőbbsége, hanem az általa képviselt modernizációsmodell csábereje is kockán forog. Ha a liberális demokráciák nem képesek helyreállítani politikai, gazdasági és geopolitikai „fizetőképességüket”, a XXI. század könnyen más prédájává válhat.

ŐZ A REFLEKTORFÉNYBEN

A globalizáció kiterjesztette a vagyont és lehetővé tette a fejlődő országok számára az eddig példátlan jólét elérését. A befektetés, a kereskedelem, és a kommunikációs hálózatok burjánzása elmélyítette a kölcsönös függést és annak potenciálisan békéltető hatásait, illetve segítette a nem demokratikus államok világ felé való nyitását és a népi felkelések előmozdítását. Eközben a digitális gazdaság és az arra támaszkodó globalizáció a Nyugat jelenlegi kormányozhatósági válságának fő forrásai. A dezindusztrializáció, az erőforrás-kihelyezés, a globális kereskedelem, a fiskális egyensúlytalanságok, a túlzott mennyiségű tőke és hitel, a kintlévőség-buborékok, illetve a globalizáció más következményei olyan fokú nehézséget és bizonytalanságot hoztak magukkal, amire generációk óta nem volt példa. A 2008-ban kezdődő gazdasági válságból eredő aggodalom akut, de a mélyebben fekvő problémák sokkal korábban kezdődtek. Az elmúlt két évtized legnagyobb részében a középosztály munkabére stagnált és a gazdasági egyenlőtlenség élesen növekedett a vezető demokráciákban. A globalizáció eközben nagyvonalúan jutalmazta a győzteseket, de hátrahagyta sok veszteséget is.

Ezek a tendenciák sem az üzleti ciklus átmeneti melléktermékei, sem a pénzügyi szektor elégtelen szabályzásának, a drága háborúk alatti adócsökkenéseknek, vagy más megtévedt intézkedéseknek a következményei. Ahogy *Daniel Alpert, Robert Hockett, és Nouriel Roubini* közgazdasági elemzők érveltek a *The Way Forward* című tanulmányukban, a stagnáló fizetéseket és a növekvő egyenlőtlenséget az alacsony fizetésű munkások milliárdjainak a globális gazdaságba integrálása és az információs technológia ipari szektorban való alkalmazásából eredő termelékenységi növekedés hozta létre. E fejlemények a globális kapacitást messze a kereslet fölé nyomták, nagy kárt okozva a nyugati iparosodott demokráciák magas bérekkel büszkélkedő gazdaságaiban dolgozóknak. A nyugati választóknak az előbbiekből következő szociális és gazdasági szinten való áthelyeződése és elhidegítése felnagyítódott a globalizáció egyre intenzívebbé váló államközi fenyegetései (nemzetközi bűnözés, terrorizmus, nem kívánatos mértékű bevándorlás, környezeti degradáció) által. Ehhez a veszélyes keverékhez adódott hozzá az információs forradalom. Úgy fest, az internet és a bőséges tömegmédiá jobban tüzei az ideológiai polarizációt, mint ahogy táplálja a konstruktív vitát.

A gazdasági leépüléssel, a szociális helyzet romlásával és a politikai megosztottsággal szembesített szavazók megválasztott képviselőiktől várnak segítséget, de ahogy a globalizáció serkenti a sürgető keresletet a felelős kormányzásra, gondoskodik arról is, hogy ez az igény túlnyomórészt ne legyen kielégítve. Az iparosodott Nyugat kormányzatai a szembetűnő hatékonytalanság időszakába léptek, három fő ok miatt.

Először is, a globalizáció a liberális demokráciák által felhasznált hagyomá-

nyos eszközök közül sokat eltompított. Washington gyakran fiskális és monetáris intézkedésekhez nyúlt, hogy gazdasági teljesítményét alakítsa, de a globális verseny és a példa nélküli adósság közepette az amerikai gazdaság immunisnak tűnik az élénkítő költekezésre vagy az amerikai jegybank szerepét betöltő Federal Reserve kamatlábbal kapcsolatos lépéseire. A kereskedelmi és pénzügyi áradat kiterjedése és sebessége arra utal, hogy a máshol meghozott döntések és fejlesztések (Peking hajthatatlansága a júan értékével kapcsolatban, Európa csigalassúságú reakciója a pénzügyi válságra, a befektetők és a hitelminősítők cselekedetei, vagy épp a Hyundai legújabb modelljeinek minőségbeli javulása) túlsúlyban vannak a washingtoni döntésekkel szemben. Európa demokráciái hosszú ideig támaszkodtak a monetáris politikára, hogy igazodjanak a nemzetgazdasági teljesítmény ingadozásaihoz, azonban feladták ezt a lehetőséget az eurózónához való csatlakozással. Japán az elmúlt két évtizedben eredménytelen gazdaságélénkítő tervek egész sorát tapasztalta meg. A globalizált világ demokráciái egyszerűen kisebb befolyást tudnak gyakorolni a végkifejletre, mint régebben.

Másodszor, a legtöbb probléma, amelyek megoldását a nyugati választópolgárok a kormányzattól várják, *nemzetközi együttműködést* igényel, ami jelenleg megvalósíthatatlan. Az erőnek a világ más részeibe való áthelyeződése azt jelenti, hogy „sok új dudás jelent meg a csárdában”. A hatékony döntések már nem elsősorban hasonló elvű demokráciák együttműködésén múlnak, hanem már egy sokkal nagyobb és változatosabb körrel kell számolni. Az Egyesült Államok ma a G20-ra figyel a nemzetközi gazdaság kiegyensúlyozása érdekében. A különböző fejlettségi szín-

ten álló és eltérő gazdaságpolitikai megközelítéseket valló nemzetek konszenzusa nehezen megvalósítható. Kihívások kezelése, mint a globális felmelegedés megzabolázása vagy Irán hatékony elszigetelése, hasonlóan elérhetetlen kollektív erőfeszítéseken múlik.

Harmadszor, a demokráciák mozgékonyak és készségesek, ha a választók elégedettek, ugyanakkor ügyetlenek és csigalassúságúak, ha a polgárok leverték és megosztották. Úgy tűnik, azok a politikai intézményrendszerek, ahol a kormányzás széles körű részvételtől, intézményesített fékektől és ellensúlyoktól, illetve érdekcsoportok versenyétől függ, jobbak az előnyök szétesztása, mint az áldozathozatal megosztása terén. Pedig éppen az utóbbira lenne szükség a gazdasági fizetőképesség helyreállításához, ami szembeesíti a nyugati kormányzatokat azzal a nem étvágygerjesztő kilátással, hogy olyan intézkedéseket hozzanak, amelyek gyengíthetik a vonzerejüket a következő választásokon.

EGY PROBLÉMA HÁROM ARCA

Az Egyesült Államokban a *pártviszály* megbénítja a politikai rendszert. A mögöttes ok az amerikai gazdaság rossz állapota. 2008 óta sok amerikai elvesztette a házat, munkáját, és nyugdíj-megtakarításait. Ez a hanyatlás ráadásul a középosztálybeli bérek stagnálásának évtizedei után jött. Az elmúlt tíz évben egy átlagos amerikai háztartás jövedelme több mint 10 százalékkal zuhant. Időközben a jövedelmi egyenlőtlenség egyenletesen növekedett, aminek köszönhetően az Egyesült Államok ma az iparosodott világ legegénylőtlenebb országa. Az amerikai munkás kilátásainak romlása elsősorban a nemzetközi versenynek köszönhető, mivel az állások

a tengerentúlra távoztak, illetve a digitális gazdaság legversenyképesebb vállalatai nem bőkezűek a munkalehetőségek terén. A Facebook becsült értéke 70 milliárd dollár és nagyjából 2 000 dolgozót foglalkoztat. Összehasonlításképpen: a General Motors 35 milliárd dollárra becsült és az Egyesült Államokban 77 ezer dolgozója van, világszerte pedig 208 ezer. Amerika élvonalbeli vállalatainak vagyona nem csordogál le a középosztályhoz.

A durva gazdasági valóság feléleszti az ideológiai és pártos hasadást, amelyet hosszan elfedtek a nemzet javuló gazdasági kilátásai. A második világháború utáni évtizedek jóléte, amelyen megosztott az ország, a politikai centrum felé húzta a demokratákat és republikánusokat. Ma már a Capitolium-domb nagyrészt mentes a centristáktól. A demokraták újabb gazdaságélénkítő intézkedésekre, a munkanélküliek helyzetének javításáért és a gazdagok megadóztatásáért kampányolnak, míg a republikánusok az állam méretének és költségeinek radikális csökkentését követelik. A szakadék további mélyítését eredményezi a pártos körzetfelosztás, egy inkább provokáló, mint tájékoztató médiakörnyezet, illetve egy, speciális érdekcsoportok által foglyul ejtett hibás kampányfinanszírozási rendszer.

Az ezekből következő polarizáció lehetetlen helyzetbe hozza az országot. *Barack Obama* ezzel tisztában volt, ezért azzal az ígérettel lépett hivatalba, hogy egy pártok feletti elnök lesz. Azonban erőfeszítéseinek kudarca a gazdaság fellendítésének és a kétpárti együttműködés újjáépítésének területén megvilágította az ország gazdasági és politikai működési zavarának rendszeralapú természetét. Az ő 787 milliárd dolláros gazdaságélénkítő csomagja, amely a képviselőházon egy republikánus szavazat

nélkül ment át, nem volt képes feléleszteni az adósság, a középosztálybeli munkahelyek hiánya és a globális gazdaság lelassulása által gyötört gazdaságot. Mióta 2010-ben a republikánusok átvették az irányítást a képviselőház felett, a pártviszály szinte minden ügynek útjába állt. A gazdasági növekedés serkentésére hozott törvényjavaslatok vagy elbuknak, vagy annyira felhígulnak, hogy csak kis hatást képesek kifejteni, a bevándorlási reform és a globális felmelegedés megfékezése ráadásul nincs is még tervben. Az alacsony hatékonyságú kormányzás a pártviszály napi dózisaival kombinálva történelmi mélységbe lökte a kongresszus elfogadottságát. A frusztráció elterjedése hozta magával az *Occupy Wall Street* mozgalmat, amely az első hosszantartó népi tüntetési hullám a vietnámi háború óta. A választópolgárok elégedetlensége csak még inkább elmélyíti a kormányzás kihívásait, ahogy a politikusok pártjuk szűk bázisának érdekeit szolgálják, és a nemzet politikai rendszere azt a kevés szelet is kifogja a vitorlájukból, ami még volt nekik.

Időközben Európa kormányzási válsága a politika nemzeti szintre való visszahúzódásának formájában jelenik meg. A nyilvánosság fellázad az európai integráció és a globalizáció dupla nyomása ellen, így az EU tagállamai visszahozták a szuverenitás ígértét, fenyegetve ezzel az európai politikai és gazdasági integráció második világháború után mozgásba hozott projektjét. A rossz gazdasági helyzet a probléma gyökere, hasonlóan az Egyesült Államokhoz. Az előző két évtizedben a középosztály jövedelme csökkent és az egyenlőtlenség növekedett a fő európai gazdaságok legtöbbjében. A munkanélküliség Spanyolországban 20 százalék felett van és még az Európai Unió elsősorú gazdaságával rendelkező Németországnak is

végig kellett néznie, ahogy a német középosztály 13 százalékkal összezsugorodott 2000 és 2008 között. Akiket a rossz gazdaság a szociális hierarchiában mélyebbre lök, egy kikopott szociális hálót találnak maguk alatt. Európa kényelmes jóléti rendszerei fenntarthatatlanná váltak a globális verseny miatt és drasztikus leépítés alatt állnak. Az eurózóna adósságválsága következtében hozott megszorítások csak rontottak a helyzeten. A görögök épp olyan dühösek az EU által kikényszerített nadrágszűzítés miatt, mint a németek amiatt, hogy ki kell segíteniük Európa gazdasági sereghajtóit.

Európa idősödő népessége a bevándorlást gazdasági szükségletté tette, de a muszlim bevándorlók integrációja nem halad, ami egyre elfogadhatatlanabbá teszi azt az uniós célkitűzést, hogy még több idegent eressen be. A szélsőjobboldali pártok hasznot húztak ebből az idegességből és az ő keményvonalas nacionalizmusuk nemcsak a bevándorlókat, de az EU-t is célkeresztbe állítja. A generációs változás elapasztja az európai integrációért való lelkesedést. Az idősebb európaiak, akikben a második világháború még élénken él, úgy látják az EU-t, mint Európa menekülési útvonalát véres múltjából, a fiatal európaiak azonban nem rendelkeznek hasonló emlékekkel. Míg ősök az európai projektekre, mint hittételre tekintettek, a jelenlegi vezetők és választók a költségek és a haszon hideg és gyakran negatív értékelésén keresztül mérik fel az uniót.

A kollektív kormányzás, amelyre az Európai Uniónak reménytelenül szüksége van annak érdekében, hogy virágozzon egy globalizált világban, egy olyan politikai mezőnyön nyugszik, amely egyre inkább ellenséges az európai projekttel szemben. Európa intézményei-

nek leereszkedése a nemzeti politika szintjére olyan mértékben összezsugorítaná az EU-t, hogy az nem lenne több egy kereskedelmi társulásnál. Alternatíva lehetne az európai elhivatottság beletöltése a nemzeti politikákba, ami a legitimáció új hullámát hozná az egyre növekvő mértékben kiüresedő uniónak. Az utóbbi kimenetel kívánatosabb lenne, de olyan szintű vezetői képességeket igényel, amely nem fellelhető, legalábbis egyelőre.

Japán politikája hányódik, mióta *Junichiro Koizumi* lemondott a miniszterelnökségről 2006-ban, aminek következtében a háború utáni időszakot domináló Liberális Demokrata Párt kénytelen volt átengedni a hatalmat a Demokrata Pártnak 2009-ben. A kétpártrendszer megszilárdulásában megvolt a potenciál, hogy javítsa a kormányzás minőségét, ehelyett azonban csak patthelyzetet és romló választói bizalmat hozott: Japánnak hat miniszterelnöke volt az elmúlt öt évben, az elmúlt nyáron a Demokrata Párt elfogadottsága pedig 18 százalékon állt. A Demokrata Párt és a Liberális Demokrata Párt pont annyira megosztott belül, mint amekkora energiával civakodnak egymással. A döntéshozatal még a fontos ügyekben is akadozik: az előző évi természeti és nukleáris katasztrófa áldozatait megsegítő intézkedések meghozatalához például 100 napra volt szüksége a törvényhozásnak. A probléma a japán pénzügyi buborék 1991-es kipukkadása után kezdődött, amely rávilágított az ország gazdaságának mélyebben fekvő problémáira és a recesszióval sújtott „elveszett évtizedhez” vezetett. A japán termelők megszenvetdék a munkahelyek és befektetések Kínába és a „kis tigrisek” névvel illetett négy ázsiai országba áramlását. Az ország hagyományos „szociális szerződése”, amely azt jelentette, hogy a vállala-

latok élethosszig biztosítottak állást és kényelmes nyugdíjat, nem volt tovább fenntartható. Az elmúlt két évtized a középosztály bevételeit zuhanó pályára állította, illetve növekvő egyenlőtlenséget és munkanélküliséget hozott. Az 1980-as évek Japánja még 7 százalékos munkanélküliséggel küzdött, 2009-re viszont elérte a 16 százalékos szintet. 1989-ben Japán a világ negyedik legmagasabb egy főre jutó GDP-jével büszkélkedhetett, 2010-re a huszonnegyedik helyre esett vissza.

Koizumi hasonló problémák megoldása érdekében fogott bele olyan ambiciózus erőfeszítésekbe, mint a gazdaság liberalizációja, illetve a bürokraták és érdekcsoportok erejének redukálása. Jelentős haladást volt képes elérni, a személyi varázsának és a széleskörű parlamenti támogatásnak köszönhetően, de az utódai túl gyengék voltak a folyamat folytatásához. Japán a senki földjén rekedt és ki van téve egy, a hatékony versengéshez még nem eléggé liberalizált és kiszámítható globalizált gazdaság ingadozásainak.

KESERŰ ORVOSSÁG

Nem véletlen, hogy a Nyugat kormányozhatósági válsága egybeesik új politikai hatalmak felemelkedésével. A gazdasági és politikai energia a centrumból a perifériára vándorol, és miközben a világ legnyitottabb országainak a globalizált világba való betagozódása közben kicsúszik az irányítás a kezéből, a nem szabadelvű államok, mint Kína, szándékosan a társadalmon tartják a kezüket a központosított döntéshozatalon, a média cenzúráján, és az állami felügyelet alatt tartott piacokon keresztül. Ha a vezető demokráciák fénye tovább halványul, a globális erőviszonyokban megfi-

gyelhető átmenet lényegesen destabilizálóbb lesz. A nemzetközi hierarchia átrendeződése sokkal rendezettebben menne végbe, ha a nyugati demokráciák visszanyernék korábbi csillogásukat és a folyamat céltudatos vezetői lennének.

Nem kevesebbre van szükség, mint egy XXI. századi, a demokrácia, kapitalizmus, és globalizáció közti alapvető feszültségekre adott válaszra. Az új politikai erőnek azt kellene zászlajára tűznie, hogy az állami intézkedésekkel egyszerre tudjon hatékony választ adni a globális piacok nyers valóságára és a tömegtársadalmak olyan irányú követeléseire, hogy a jutalmak és áldozatok egyenlően legyenek elosztva.

A Nyugatnak tehát *három stratégiát* kellene követnie, hogy szembe tudjon nézni ezzel a próbatétellel, és hogy jobban felkészítse a demokratikus intézményeket egy globális világra. *Először* is, a nyugati demokráciáknak nincs más lehetősége, mint hozzálátni a stratégiai gazdasági tervezéshez, annak érdekében, hogy állják a harcot az állami kapitalizmussal és a nemzetközi piacok erejével szemben. Állami befektetésekre lesz szükség a munkaerőpiacon, az infrastruktúrába, az oktatásba, és a kutatásba a gazdasági versenyképesség helyre-

állításához. *Másodszor*, a vezetőknek azon kéne lenniük, hogy a választói elégedetlenséget reformok felé tereljék a populizmus eszközeinek felhasználásával. Ha a politikusok a tömegek érdekeit szolgáló intézkedéseket folytatnak ahelyett, hogy pártjaik vagy speciális érdekcsoportok akaratát követnék, amellet, hogy újra tudnák építeni a népszerűségüket, képesek lennének új életerővel megtölteni a demokratikus intézményeket, illetve az állampolgárság és áldozathozatal értékeit. *Harmadszor*, a nyugati kormányok térítsék el a választóikat attól a csábítástól, hogy befelé forduljanak. Ahogy történelmi példákból tudjuk, a nehéz idők protekcionizmust és elszigetelődést gerjesztenek, de a globalizáció velünk marad, úgyhogy a kihátrálás nem opció.

Az előbbieken felsorolt stratégiák egyikét sem könnyű megvalósítani és mindháromnak egyidejű megragadása rendkívüli mértékű vezetői képességeket és politikai bátorságot igényel, de amíg egy ilyesféle intézkedés kidolgozásra és megvalósításra sor nem kerül, addig rossz közérzet továbbra is gyötörni fogja a demokráciát.

KUBIK BÁLINT GYÖRGY

A Budapesti Corvinus Egyetem Politikatudományi Intézete hallgatók bevonásával rendszeresen szemlézi a politikatudomány fontosabb nemzetközi sajtótermékeit. E szemelvényekből mutatunk be néhányat.

A demokráciákban képzettebb vezetők vannak?

TIMOTHY BESLEY–MARTA REYNAL-QUEROL:
DO DEMOCRACIES SELECT MORE EDUCATED
LEADERS?

AMERICAN POLITICAL SCIENCE REVIEW 105(3):
552–566

A cikk a politikai rendszerek vezető személyiségeit, illetve a vezetők iskolai végzettségét vizsgálja. A szerzőpáros kutatása során az 1848-tól 2004-ig terjedő periódusra koncentrálnak mintegy 197 ország közel 1500 vezetőjének iskolai végzettségét vizsgálta meg, arra a következtetésre jutva, miszerint a demokráciák polgárai közel 20 százalékkal gyakrabban választanak magas iskolai végzettségű, tanult vezetőt, mint az autokratikusan működő országok lakói. Mi lehet a felmerülő különbség legfőbb oka? Vajon a magasabb végzettséggel bíró politikai vezető személye önmagában garancia egy demokratikus rendszer működéséhez?

A politikai kiválasztódás témájában folytatott kutatások egyik alapvető megállapítása, hogy a választójoggal rendelkező polgárok döntő többségének alapvető elvárása az ország ügyeit intéző vezetővel szemben, hogy az becsületes és magas szakértelemmel bíró személy legyen. Természetesen a választók ideológiai meggyőződése, a posztért induló politikusok kampánystratégiája vagy esetleg a mögöttük álló tanácsadó stáb kiléte számos esetben elnyomhatja ezen értékek érvényesülését a voksok leadásakor. Egy személy szakértelmének fejlesztése pedig leginkább oktatásán keresztül érhető el. Így például a jogi

végzettséggel bíró politikusok jelentős felülreprezentációja a politikában azzal magyarázható, hogy jogi tanulmányaik során szónoki, meggyőző és tájékoztató képességüket magas szintre fejlesztették, ezáltal tanulmányaikat politikai karrierjükben döntő szakértelmi tőkévé formálták.

A felsőfokú végzettség egy másik előnye a kutatások szerint, hogy a magas végzettséggel rendelkező személyek sokkal határozottabbak, meggyőzőbbek a nagyközönség előtt, mivel személyiségük is jelentősebb mértékben közösségi szellemű. Az iskolai végzettség tehát egyértelműen meghatározza a személy társadalmi tőkéjét, amely a demokratikus rendszerekben a politikai karrier egyik kulcsa.

A politikai vezetők kiválasztódása során a jelöltek iskolai végzettsége mellett döntően befolyásoló tényező a jelöltek köre, azaz, hogy az adott országban ki tölthet be hivatalt és ki nem. A hivatalos jogi korlátozások ebben a kérdésben igen alacsonyak, de ez nem jelenti azt, hogy a gyakorlatban a politikai pozíciók betöltése mindenki számára lehetséges lenne. Még a demokráciákban is jelentős anyagi költségekkel kell számolniuk a politikai pozíciókért versengő jelölteknek, nem beszélve a hivatalos és informális procedúrákról, amelyek egy adott pártba való bekerülést szabályozzák.

Ezzel ellentétben, az egyeduralkodó rendszerekben azon állampolgárok köre, akik politikai karriert futhatnak be, igen zárt; a vezető szerepért folytatott harc sokkal kevésbé történik a nyilvánosság előtt, valamint a legtöbb esetben a személyes lojalitás vagy éppen az ideológiai hitvallás válik kulcsfontosságú

gúvá. A monarchiákban például a születési előjog a hatalomra jutás záloga, a katonai rendszerekben pedig a hadászati tapasztalat a döntő.

A kutatás adatbázisának felállításakor a szerzők 8 kategóriába sorolták a vezetőket azok iskolai végzettsége szerint: analfabéta; írástudók hivatalos iskolai végzettség nélkül; általános iskolai végzettségűek, ill. házitanító által oktatottak; középiskolai, illetve szakiskolai végzettségűek; speciális képzést végzetek (pl. ápolónői, művészeti, zenei vagy katonai iskola); főiskolát végzetek; egyetemi diplomások; doktori fokozatot szerzők. Amellett, hogy a megvizsgált mintában magasabb arányban vannak a tanultabb vezetők, a cikk szerzői továbbá azt is bizonyították, hogy az olyan országok, amelyeknek vezetői tanultabbak voltak, jobb, hozzáértőbb kormányzattal rendelkeztek. A hozzáértő vezetés pedig magasabb gazdasági fejlettséget és nagyobb társadalmi jólétet eredményezett, mint azon egyeduralmi rendszerek esetében, amelyek képzetlenebb katonai vezetőkkel illetve diktátorokkal rendelkeztek. A magasabb végzettséggel bíró politikai vezető személye tehát záloga egy demokratikusan működő, gazdaságilag fejlett társadalomnak.

SZÁNTÓ ESZTER

Növekedés és éhezés Indiában

DAN BANIK: GROWTH AND HUNGER IN INDIA.

JOURNAL OF DEMOCRACY 22(3): 90-104

A rendkívüli gazdasági növekedés és a tartós demokrácia segítette Indiát ahhoz, hogy globális erővé nője ki magát az utóbbi években, és ezáltal példát mutasson a világ többi fejlődő országának. Azonban kivételes fejlődése elle-

nére a mai napig szembe kell néznie a szegénység óriási méreteivel, pusztító természeti csapásokkal és esetleges feszültségforrásokkal a határok mentén. Bár az ország legyőzte az éhínséget, még mindig több mint 230 millió indiai nem jut elegendő táplálékhoz.

Az 1947-es függetlenné válást követően az országban az állami irányítású gazdasági növekedéstől és a gyors iparosítástól várták az importtól való túlzott függés megszűnését. Így a politika felülkerekedett a gazdasági igényeken, és az állam inkább hatalmi érdekeket testesített meg, mint a gazdasági fejlődés elősegítését. Az 1980-as években a gazdaság évente 5–6 százalékkal növekedett, majd a fejlődés az 1990-es években vált igazán láthatóvá a gazdasági liberalizáció hatására. Javult az infrastruktúra, csökkent a költségvetési hiány és végrehajtották az adórendszer reformját, de olyan fejlesztésekre is sor került, mint az alapfokú oktatás, az egészségügyi ellátás és a foglalkoztatottság javítása. A GDP növekedése 1993–94-ben a csecsemőhalandóság és a szegénység arányait csökkentette. Negatív jelenség, hogy a Gini együttható értékei alapján a jövedelmi egyenlőtlenségek kiélesedő tendenciát mutattak.

A nemzeti szintű fejlődés ellenére egyes államok útja a fejlődésben rögzösk mutatkozik. 1971 és 1996 között Pandzsáb, Harijána, Gudzsarát, és Mahárástra állam megőrizte vezető helyét a reáljövedelmi rangsorban, míg a szegényebb Orisza, Bihár, Uttar Prades, Manipur és Tripura mindvégig hátrányban maradt. Valódi sikertörténetként könyvelik el a félsziget délnyugati csücskében fekvő Kerala állam fejlődési modelljét. Erős decentralizáció és a szegénység politikai mobilizálása révén célzott szociális programokkal sikerült magas szinten megvalósítaniuk az írás és olvasás

terjedését, a nemek egyenlőségét, a várható élettartam növekedését és a csecsemőhalandóság csökkenését. 1983 és 1994 között a vidéki szegénység száma megközelítőleg 7,2 millió fővel fogyott, és bár arányaiban a városi szegénység is csökkent, számuk 6,8 millióval gyarapodott. A felmérések szerint ez a tendencia 1994 és 2000 között folytatódott. Kritikus szemlélők azt állítják, hogy a csecsemőhalandóságról és a gyermekek alultápláltságáról hozzáférhető adatok alábecsülik a problémát, így csak a kormány által elfogadhatónak vélt mértékben tükrözik India társadalmi arculatát. A probléma nemzeti szinten vitatott kérdéseket vet fel. A gazdasági növekedés valóban segíti-e az ország nélkülözőit? A már meglévő programok kivitelezésén érdemes dolgozni, vagy gyökeresen szemléletet kell váltani? India manapság a világ legköltségesebb szociális programjainak lebonyolítója. Ezek közé tartoznak élelmiszer-ellátási és munkaerőpiaci kezdeményezések, valamint egyéb, a társadalom peremén lévő csoportokat célzó tevékenységek. Emellett a Kerala-modellből levonható a következtetés, hogy az egyes államokban a civil szervezetek és a kormány közötti párbeszéd elengedhetetlen a szegénység csökkentése érdekében.

A függetlenség kivívása után a legsúlyosabb problémát az alacsony mezőgazdasági termelékenység és a megfelelő elosztórendszer hiánya mellett a rossz közegészségügy és a járványok gyakorisága jelentette. A gabonafélék termelésének fokozása és az államok privát élelmiszer-piaci beavatkozásai némileg segítették a megfelelő élelmiszer-ellátást, azonban valódi megoldást csak a megfelelő egészségügyi ellátás nyújthatott. Az alultápláltságot összesen 20 százalékkal csökkentették az aktuális intervenciók. Az éhezés, a szárazság és a nélkülözés

szimbólumává az Orisza-beli Kalahandi régió vált az 1980-as évektől, amikor a média érdeklődése a terület felé fordult. A fokozott figyelem ellenére a vezetés képtelen a nyomor felszámolására. Felmerül a kérdés: vajon mi az oka a kormány cselekvésképtelenségnek?

Az éhezés és a szárazság kezelésének módjai regionálisan kódolva vannak. A rendszer gyengesége, hogy nagyobb hangsúlyt fektet a probléma orvoslására, mint a megelőzésére, illetve nem szentel elég figyelmet a családok megsegítésére. Mivel ezeket a lépéseket sosem fektették le törvényben, nem tekinthetők kötelező jellegűnek a szárazság, éhezés vagy természeti csapások kezelésében. Az élelmiszer-ellátási programok is több sebből véreznek: a kedvezményezett kiválasztása, a személyzet felállítása, a finanszírozás és korrupció mind megoldatlan ügyek.

Az egyenlőtlenségeket növeli, hogy olykor politikai hovatartozás alapján az egyes államok kormányai különböző finanszírozási alapot kapnak a központi kormányzattól. Hátráltató tényező, hogy a legkiszolgáltatottabb csoportok segítése olykor azért szorul háttérbe, mert az aktuális politikai erőknek nem áll érdekében, hogy a helyzet tartósan javuljon. Rövid távú, felszínes, ad hoc intézkedésekkel igyekeznek saját pozíciójukat bebetonozni, de valójában nem néznek szembe az éhezés és a szárazság problémájával. Alamizsnát osztanak a nyomor alatt összeroskadó rétegeknek, hogy a választások eredményét biztosítsák, miközben a programok kivitelezésében elemi tényezőket figyelmen kívül hagynak – a gond pontos megállapítását, az azonnali cselekvést, valamint a helyi szereplők és az alapvető irányvonal megszábai közötti párbeszédet.

**Egypárti dominancia
a választási szabályok manipulálásával**

KENNETH MORI MCELWAIN:

MANIPULATING ELECTORAL RULES

TO MANUFACTURE SINGLE-PARTY DOMINANCE.

AMERICAN JOURNAL OF POLITICAL SCIENCE

52(1):32-47.

Kenneth Mori McElwain, a Stanford Egyetem oktatója ebben a tanulmányban Japán példáján keresztül mutatja be a választási rendszer manipulálásában rejlő lehetőségeket. A tanulmány elején a szerző leszögezi, hogy nincs semleges választási rendszer, így a pártok érdekeltek annak módosításában. Ugyanakkor a demokráciákban ez látszólag mégis ritka jelenség. Két fajtáját különbözteti meg: egyrészt a pártok közötti érdekonfliktusok miatt ritkább *makroszintű* változtatások, ekkor azt módosítják, hogy a szavazatból hogyan legyen mandátum; másrészt az eddig figyelmen kívül hagyott, de sokkal gyakoribb *mikroszintű* változtatások, vagyis a kampány szabályozása.

Japánban az egyfordulós választókerületi rendszer leváltására három sikertelen kísérlet történt 1960–90 közt, míg a kampányszabályokat 47-szer módosították. A cikk azt mutatja be, hogy a Liberális Demokrata Párt (LDP) hogy tudta ezek segítségével megőrizni hatalmát csökkenő népszerűsége ellenére is. A választási rendszerek aszimmetrikusak, így minden erőnek érdekében állna ezeket megváltoztatni, mégis stabilak maradnak. Ennek két fő okát szokták megnevezni: a koalícion belüli ellentétek vagy kisebbségi kormányzás esetén az ellenzékkel való kompromisszumképtelenség, illetve extra garanciák a választójogi törvény védelmében (minősített többség).

Japánban ennek más oka volt: a pártvezetés és a képviselők között érdekel-

lentét áll fenn. A vezetés minél több mandátumot akar a pártnak, míg a képviselő saját újraválasztását tűzi ki célul, így nem támogatja az azt veszélyeztető törvényt. Ráadásul, ha a változás nem tetszik a választópolgároknak, könnyen kieshet miatta az azt megszavazó képviselő (felmérések szerint ilyenkor a szavazóik 5–8 százalékát elvesztik). A reform megvétőzésének lehetősége a pártvezetéstől való függésük mértékétől függ. A japán parlamenti frakciók fegyelmezetlenek, mert a választópolgárok elsősorban a személyekre szavaznak, és nem a pártokra. Ezt bizonyítja, hogy a választási reformkísérlet 1991-ben a kormány bukásához vezetett. A gyenge befolyás ellenére azokat a módosításokat támogatták, amelyek egyformán minden kormánypárti képviselőnek előnyére váltak: a mikroszintű változtatásokat. Japán rendelkezik a világ legszigorúbb, 2 538 oldalas választási törvényével. Az *inkumbens* képviselők a mikroszint korlátozását támogatják (így nagyobb az esélyük a bennmaradásra), emiatt érdekük egybeesik a kormányéval (nő a mandátumszáma a kormánypártnak). A kampánytevékenységet és a médiamegjelenést korlátozták, míg a kampányfinanszírozást lazították, de a költségvetési támogatást korlátozták (hiszen az az ellenzéknek is jár).

A pontosabb hatásokat egy regressziós modellel vizsgálja a szerző, ahol független változó a kampányidőszak hossza, a képviselő inkumbenciája, pártja, a körzetben kiosztható mandátumok száma, korábbi választási eredmények, a GDP növekedése. Megállapítja, hogy az előző választási eredmény, az inkumbencia, a kerület méretének növekedése, a GDP növekedése mind-mind az LDP-nak kedvezett. A leglényegesebb eltérés a kampányidőszak hosszánál tapasztalható: minél rövidebb, annál inkább kedvez a kormánypártnak. Esze-

rint a 25 napos kampány megtartása esetén átlagosan 10 százalékkal kapott volna a LDP kevesebb szavazatot, többségét 1980-ban elveszítve, de a Japán Szocialista Párt már 1976-ban esélyes lett volna a győzelemre.

Végezetül levonja a következtetést, hogy a makroszintű változtatásokat megakadályozzák az LDP-n belüli ellentétek, ugyanakkor a mikroszint hatása igen jelentős. Az inkumbens képviselők leváltása nagyon nehezzé vált, az őket támogató jogszabályokat akkor is érdemes megőrizni, hogyha ez a kormánypárt új képviselőinek bejutását is megnehezíti. Érdekességként megjegyzi a végén, hogy az 1994-ben elfogadott új választási rendszerben is megmaradtak a korábbi mikroszintű korlátozások, ami az LDP-nak kedvez a jövőben is.

MOLNÁR CSABA

Merre tart az internet ellenőrzése?

JEVGENYIJ MOROZOV: WHITHER INTERNET CONTROL

JOURNAL OF DEMOCRACY 22(2): 62-74

A vezető liberális demokráciák, mint például az Egyesült Államok, elkezdtek hirdetni és népszerűsíteni a „szabad internetet”. Ezzel egy időben programjukat kibővítették az internetkontroll ellenzésével, ami egyszerre jelent cenzúrát és felügyeletet. Az ellenőrzésnek két aspektusa van: technológiai (például bizonyos oldalak letiltása gyanús kulcsszavak alapján) és társadalmi-politikai (indirekt szabályozás). A „szabad internet” megvalósulását sokan abban látják, ha csökken a látható kontroll, azaz a technológiai oldal gyengül. Ám ettől még a társadalmi-politikai oldal átveheti a helyét. A kormány számára nehéz lehet blogokat cenzúrázni, de egyszerű

lecsukni magukat a bloggerekre. Sőt a technológiai dimenzió teljes eltűnése ahhoz is vezethet, hogy az eddig fennálló rend teljesen felborul, és a nyomában hozott politikai törvények és rendszabályok már teljesen lehetetlenné teszik a „szabad internet” kiépítését. A kettő nem választható szét. Bármely politikai programnak, amely a technológiai dimenzió kiiktatására törekszik, mindenképpen számolnia kell a társadalmi és politikai környezettel, beleértve a trükkös emberi tényezőt is, hogy az internet szabadságát elősegítő eszközöket kifejlesszék.

Ilyen eszközöket gyakran önkéntesnek jelentkező aktivisták fejlesztenek. Ilyen például a TOR (The Onion Router) is, amely egy közkedvelt szerver- és szoftverrendszer, ami biztosítja az internetfelhasználók anonimitását.

Az eszközökkel kapcsolatban azonban felmerülhet a kétely, hogy mennyire lehet visszaélni velük. Például egy eszközt, amely lehetővé teszi a disszidensnek, hogy elrejtse tevékenységét az elnyomó rendszer elől, bűnözők is felhasználhatják a demokratikus államokban, hogy elkerüljék a törvényes felelősségre vonást. Hogy ez a kettősség megszűnjön, arra egy lehetőség lenne, hogy olyan rendszereket és eszközöket fejlesztenek ki, amelyek csak olyan országokban védenének a cenzúrától, mint például Kína, Irán vagy Kazahsztán. Ezek nem segítenék elő a terroristák és bűnözők térnyerését. A baj az, hogy nem olyan hatásosak, mint az általános megoldások, mert földrajzi specializáltságuk miatt erőteljesebben befolyásolja őket még így is a politikai helyzet.

A társadalmi-politikai megoldások egyike lehet az internetszűrők használata, de ez nehézkes, és az átláthatóság is relatív. Emellett ha valamelyik államot az internetszűrői miatt ismernek, az nem

vet éppenséggel jó fényt az adott országra. Ezért a kormányok új és kifinomultabb módszerek kidolgozásán fáradoznak, amelyeket nehezebb megtalálni és dokumentálni. Ide tartoznak a DDoS (distributed denial-of-service) támadások, amelyek egyéneket vagy szervezeteket céloznak meg, és az adott weboldalt „virtuális dugóval” árasztják el, lassítva az adatforgalmat, és megtagadva a felhasználótól a belépést. Az oldal megjelenítőinek így nemcsak azért kell küzdeniük, hogy a tartalom ne vesszen el, hanem az internetszolgáltatók haragjával is számolniuk kell, mert a helyreállítás költségei mind őket terhelik. Ezen felül az oldalak, melyek gyakran esnek DDoS-támadások áldozatául, elvesztik támogatottságukat. A tartalomgyártókra azonban még nagyobb fenyegetést jelent, mert nemcsak a tartalom megmaradásáért kell küzdeniük, hanem további pszichológiai nyomással is számolniuk kell az internetszolgáltatóhoz fűződő viszony vagy a felhasználók reakciói miatt. A támadások megrendelőinek szemszögéből ez biztos módszer, mert azt is nehéz megállapítani, történt-e egyáltalán támadás. Éppen ezért sokkal komolyabb veszélyt jelenthet a globális szólásszabadságra, mint azt sokan gondolnák.

Kormányok, amelyek tartanak az interneten keresztül kialakuló közösségektől, megtanulták, hogy a cenzúra túl nyers módszer az állami felügyelet keretein kívül formálódó közösségekkel szemben. A közösségi kapcsolatokat ennél egyszerűbb módszerekkel is lehet gyengíteni (DDoS támadások, új tagok elidegenítése, az adminisztrátorok népszerűtlen és durva lépésekre kényszerítése).

A „kibertér nacionalizálása” egy másik lehetséges módszer az ellenőrzés kiterjesztésére. Kína, Oroszország, Irán és sok más ország tűzte ki célul, hogy az ő digitális gazdasága ne függjön külföldi szolgáltatóktól, ellátóktól. Ezen célból saját keresőprogramokat és szolgáltatásokat fejlesztenek. Iránban például letiltották a Gmail szolgáltatást és helyette saját nemzeti e-mail rendszert hoztak létre. A magánszektor fejlesztéseit is felhasználhatják az ellenőrzésre. Már nincs messze, hogy a kereső programok arcfelismerő lehetőségeit kihasználva, a kormány- és rendszerellenes személyek keresése kiterjedhessen az internet egészen fellelhető összes kép- és videófájlra.

Az internetes nyilvánosságnak azonban nagyon könnyen lehetnek hátulütői. Nem ritka, hogy az emberek megjelölik barátaikat, kedvenc olvasmányikat, munkahelyüket, és ezt a tekintélyelvű rendszerek fel is használhatják ellenük, hogy személyre szabottan korlátozzák a különböző oldalakhoz való hozzáférést.

Az internetkontroll jövőjéhez szervesen hozzátartozik, hogy az internet szabadsága vajon azt jelenti-e, hogy megpróbálják visszaszorítani a kormányok felügyeleti és cenzúralépéseit, vagy az interneten keresztül szabadságot, vagyis hogy az internet olyan médiává válhasson, ami segíti a tekintélyelvű rendszerek ellenzőit, mint pl. az iráni Zöld Hullámot. És emellett nem elhanyagolható, hogy a tekintélyelvű rendszerek mellett maguknak a demokratikus államoknak mi a valóságos viszonyuk a cenzúrához.

SIMIGH FRUZZINA

NÉMETH LÁSZLÓ: ÉGETŐ ESZTER

(részlet)

...Egy kis kényelmetlenség ott csöppent ebbe a multságba, amikor nagytata, mint egy révből kifutó hajó, egyszer csak otthagya a Reggeli Újságot, s bizonytalan, cikcakkos utakon valami ismeretlen célok felé vágott. Ilyenkor jött Esztinek az az érzése, hogy ez a távoli cél, melyről tatának, mint egy Kolumbusznak, semmi világos nézete nem lehetett, tán épp azok a helyek, az iroda, a népkert, a cukrászda, ahol ő apuskájával találkozni szokott. Egyes célzások legalábbis arra engedtek következtetni. Már ismerte a nagyapja arcát, amikor erre kezdett evezni. A húsos szemhéja leszállt, mint aki redőnyt ereszt a lelkére; hallgatott, hogy kilegyen a Nagy Gábor cikke meg az ő gondolatai közt a pauza, s úgy fogott hozzá.

- Az a baj - kezdte -, hogy az emberek nyugtalanok lettek. Maholnap nem lesz az egész határban egy jóra való tanyás. Az aratók aratásidőben sztrájkjal fenyegetőznek. Hát ember az, aki képes volna otthagyni, hogy a kalászból kifolyják a szem - nemcsak itt nálam, az egész országban -, csak hogy a munkaadókból minél többet kizsarolhasson? Mert ma már nem gazda van ám, meg béres vagy részes, hanem munkás vagy munkaadó. Azt hiszik, a föld is olyan, mint a kötszövetgyár: amíg meg nem egyezünk, nem készül harisnya. Régen azt mondta a szegény ember: megbecsülöm a gazdát, mert őutána, az ő kenyerén élek. Ma azt mondja: én dolgozom, mégis az ő magtárába jut. Maholnap ott tartunk, az embernek szégyellni kell, hogy vitte valamire. A vagyon nem tisztesség már, hanem bűn, mintha az ember lopta volna. Pedig hát mi lesz az emberiségből, ha a vagyonnak nem lesz több becsülete? Ha nincs vagyon, akkor nincs család se. Mert család ott van, ahol az ember tudja: ezt az apám, a nagyapám kezdte, ezt én ragasztottam hozzá. Ahol nincs vagyon, az ember magának az apja meg fia, csak azt nézi, ő mit zabál ki a világból; nincs az, hogy egyik nemzedék a másik vállára áll. Amíg az ember fiatal, azt hiszi, egy élet az sok. Amikorra olyan öreg leszel, mint én, majd meglátod, hogy semmi. Az ember attól lesz valami, hogy előtte is voltak meg utána is. Mik voltak a mi nagyapáink? Megvan az eklézsián a könyvekben, a Károlyiak telkes jobbágyai. Fokról fokra annyira jutottunk, hogy ma a virilisek közt is elől vagyok. Ha a mi eleink úgy gondolkodtak volna, mint a mostani szegény ember, akkor ma valami foltos-boltos gúnyában őrizgetném kegyelemből a teheneket, vagy kinn kujtorognék Amerikában. Ha én most itt ülök veled, s hallgatom a fölolvadásodat, az azért van, mert az apáink meg én helyesen gondolkodtunk. Az életben ez a legtöbb: a helyes gondolkozás. Akármilyen nagy esze van valakinek, ha nincs helyes gondolkozása, az eszével is csak bajt csinál magának.

Esztinek itt már megint aggodalmassá vált a pillantása. Attól, hogy az emberek nyugtalanok lettek, rögtön az apjára kellett gondolnia. Apuskát is a nyugtalanság hajtja fel a Felvidékre, a dinnyetermelők gyűlésére. A tanyásoktól meg az aratóktól megnyugodott kissé: tán a gorszai tanyás van mégis a szívében. A vagyonról szóló rész alatt már egész bizalomteljesen sugárzott a szemgolyója. S most itt van egyszerre a „helyes gondolkozás” meg a „nagy ész”; mint amikor a tűz-vízzjátéknál a bizonyos helyhez érnek. A következő mondatszünet alatt úgy nézett a nagyapjára, mint a gyerek, akit megüthetnek. De nagytata megint lazított egy kicsit. - Attól romlik el minden, hogy sokan akarnak javítani. Az emberek azt gondolják, hogy ami sok ember-

nyomon át meglett, ők a maguk belátása szerint egykettőre megváltoztathatják. A tanult emberek kezdték, s most már a kisember is azt gondolja: ő jobban tudná. Pedig hát, ami megvan, az sem úgy perdült ki, mint ha dióra játszunk, a kocka. Az is abból lett, hogy sok-sok derék ember a maga kis körében mind a legjobbat akarta. Hallom, szegény apád is csinált megint valami újságot? – csapott ki hirtelen okoskodásából az ostor vége. – Igen, a Tanyai Újságot – rebegette Esztike ijedten...

Nagy tata hallgatott egy kicsit, mint aki odavetőleg kérdezte, s most nem tudja, az előbbi csapáson menjen-e vagy letérjen emerre. – Ő is mindig a vízzel szembe ment, szegény – mondta aztán elgondolkozva. S mintha megint a fölvetett szent ígéhez térne. – Nem lehet a népen segíteni. Akiben egyszer benne van a nyugtalanság, azt nem lehet megtartani. Annak hiába dicséred Gorzsán a jó levegőt, s hogy Pesten egy lyukban fog lakni; azt már húzza a kocsmá meg a mozi. A vége csak az lesz, hogy géppel fogunk aratni. Egy ilyen, mint Márton bácsi, ha felül rá, megfelel húsz aratónak. Meg jönnek a rutének; annak még újság a fehér kenyér. Újsággal nem lehet az embereket földhöz ragasztani. Mert könnyű azt mondani, építsünk csinosabb házakat a tanyán. A tanya az tanya: abból nem lehet nyaralótelepet csinálni. Mert hogy épül föl egy ház odakinn? Az a szegény ember kivetette a vályogot, a bozótban vágott résznádat, a Tisza lehozta az épületfát. Ha te annak téglaházat akarsz építeni, ki Kardoskútig harminc kilométer. Csak a téglafuvar több lesz a ház áránál.

Ha Eszter jobban ismerte volna a Tanyai Újságot, láthatta volna, hogy a körben-e vagy máshol, nagy tata is belélapozgatott, annyit legalább, mint ő. Így csak annak örült, hogy a beszéd, miután héjaként lecsapott már, lassan elhúzódik a tégláarak felé. Nagy tata elveszi tőle az újságot, odateszi a szemüvege alá a sublóra, s kihúzódik a tornácra. De a körözgetéseknek, lecsapásoknak nem volt végük, s Eszti, látva, hogy nagyobb rossz nem lesz belőlük, lassan hozzájuk is szokott. – No nézd – mutatta nagy tata az újsághirdetést. – Már a Reggeli Újságban is hirdeti Égető Laji a billenő kocsiját. Csak le kell billenteni, s ott fordul ki, ahol épp megáll. Azt hiszi, eztán vaskocsikkal fogunk a határban szaladgálni. Látod, ez az, amit mondok. Ez a Laji egészen rendes kovácmester; én is vasaltattam nála. De ő más akar lenni, föl-találó. Mintha a pesti mérnökök, ha abban valami jó lenne, rég ki nem találták volna. Bennük van (itt az Égetőkre gondolt) ez az úrhatalomság. A múltkor Víg János öcsém, a Víg Jancsi apja verődött mellém a körben. Panaszkodik, hogy nem tudja, mi lesz a fiából: minden érdeklő, csak a gazdaság nem. Azt mondja, az olyan, mint a faeke: búzát meg tengerit termelni. Ő költőgéppel meg gyümölcsfákkal fog gazdálkodni. Tíz család méh többet hoz húsz hold földnél. Ha hoz! De a legtöbb-ször nem hoz. Vagy akác nincs, vagy tarlófű, vagy a méhek betegszenek meg, s etetheti beléjük a cukrot. Magyar embernek nincs türelme ahhoz, legföljebb holmi tanítónak. Ha ez a föld gyümölcsnek való volna, akkor volna itt gyümölcs. De kiégeti a szárazság, elnyomja a víz, nem veszi be se föld, se gyomor. De ezekben az Égetőkben bennük van: mindig mást akarnak. Gondolom – mondta nevetve –, meg van az öreg Víg ijedve. Ha ő egyszer meghal, műtyúkba megy az iparkodása. Énnekem is ez volt a bűnöm. Engem is ezért gyűlölt apád – dördült meg hirtelen Eszti fölött... – Nem beszélt erről még neked? – nézett hirtelen az összebújott pillái alól a kislányra. – Neem – rebegette Eszti félősen. S noha csakugyan nem beszélt, olyan bűnös képet vágott, mintha beszélt volna. Az öregember eltette, amit a szemhéja alól kicsapó szemével, a felhősödővel látott, s nem merte tovább

mondani. – Nagy eszű ember. Sok szép, jeles tulajdonsága van – morogta. – Csak hát ez benne van. Mint minden Égetőben.

Eszti megkönnyebbedve állt föl. Ahogy nagytata azt mondta: énnekem is ez volt a bűnöm, mintha kút nyílt volna fel váratlan előtte: a családi titok feketéllett a lába előtt. Később azonban, hogy az a hőkölés s a megkönnyebbedés is elmúlt, a kíváncsiság, hogy mi is hát az a harag, tovább dolgozott benne. Eddig azt hitte, nagytata haragszik valamiért apuskára. Talán, hogy tönkrement; tönkrement emberek szégyent hoznak a családra. Ez az „engem is ezért gyűlöl” meg nagytata vívódása azzal, amit apuska mondhatna: más sejtelmeket hajtott a tapogatói felé. Mintha nagytatát gyötörné valami, amit rosszul tett, s apuska beszélhetne arról. Már sajnálta szinte, hogy amitől abban a pillanatban megrémült, nem mondta tovább. De nagytata sem volt megelekedve magával. Nemcsak a gyerekekben, benne is volt egy kis hőkölés: ahogy ezt a mondatot, hogy „Beszélt erről apád?” – odadobta. Az a „neem” meg, amit a gyerek arcáról elkapott közben, nem nyugtatta meg, sőt, épp nagyon is gyanús volt. Őt itt befeketítik, mint vén, szívtelen uzsorás él máris a gyerekekben, a jószágot is színleli már, mert, jaj, hát a Tunyogi-vagyon. – Gyere, kimegyünk, megnézzük az aratógépet – szólta oda egy ebéd után Esztinek. – Olyan kisasszony lettél, nem is voltál kinn, amióta itthon vagy.

Eszti vidáman kapaszkodott föl nagytata mellé a sárga, fonottbéléses kocsira. A kocsi olyan volt, mint a ruha, hintót vagy csak afféle gazdatiszti kocsit is éppúgy nem vett volna nagytata, mint városi szövetruhát vagy behajtott kalapot. Még ülést sem tett föl szívesen hátulra. De káros kocsiban a sárga a lehető legjobb volt, csupa könnyűség, a fonásán is csak úgy szánkázott a fény, az ember ünneplőben is fölülhetett a bakjára. Az úton meg a könnyű gördülését élvezte, a kerekek alatt vígan nyirkorduló követ s a maga kihúzott derekát. Mint kocsis, nagytata is kihúzta még magát: a futó lovak fényes farát nézte, s ha kitajtékosodtak, s a habos vékonyuknak egy kis nyugvást kellett hagyni, Eszti oktatására fordította a csendesebb kocogásukat. Az ostor hegye közben úgy járt, mintha az volna lelkén a mutató: hol a lovak hátáról terelte a legyet, hol a földek térképén jelölt ki Esztike számára valamit (ott van Gorzsa, az a Vígék tanyája, azt a cserepest most vette meg Nagy Gábor), hol hirtelen előrcsapott: „ahol a nyúl.” A kukoricák fényes bajsza, Eszti szíve, a kerekek: minden olyan friss és könnyű, csak nagytata volt a fekete ruhájában olyan biztonságosan nehéz.

A két nyárfájukról már messziről megismerte a tanyát. Ahogy a dűlőútján befordultak, egy kis kényelmetlenséget jelzett a szíve. Nagytata ilyenkor bezárja az arcát, szeme már messziről vizslat, s a kocsiról úgy száll le, mint egy vizsgálatra érkező tábornok. Juszti néni is egész másképp szedi le őt, mint otthon, a kocsiról. Mintha nagytata már észrevett volna s a szemére hányhatna valamit, s neki kellene megelőzni azzal, hogy ki mi rosszat tett, azt lepakolás közben már elmondja. Aztán jön a vizit; nagytata megindul, Juszti néni s ő utána. A cselédek, ki mit csinál – az állatok alól húzza az almot vagy vermet bont –, addig is tovább teszi, amíg elmegy mellettük. Mind úgy igyekszik tenni, mintha észre sem vette volna, egészen el volna merülve a munkájában. A köszönésre is olyan féloldalvást áll, félig még akkor is a munka felé fordulva. Nagytata pedig megy, sokkal keményebben, mint otthon, s boldog az a cselédasszony vagy gyerek, aki mellett a kemény nézésével már ellépett. – A tehenek, hallom, megint benn voltak a kukoricában – kiált rá a tehenes gyerekek

re, aki, hogy a buzgalmát mutassa, egy lemaradt barmot terel, s közben böki oda az ujját a kalapjához. – Nem voltak azok. Csak ez az üsző. – Hát az se legyen, mert majd kiveszem a kezedből a botot – mondja nagy tata. S ő elképzeli: milyen rossz lehet annak a gyerekeknek: a maga arcában érzi a szégyent, amit annak kell éreznie. De ha egyszer az „inspicírung” megvolt, a tanya is megenyhül, kitárul, egy csomó megnőtt borjú, csikó, gyerek lesz belőle. Amikorra mindenre ráismer, a cselédasszony kötője körül a szedres arcokra s a nyurguló jércékben a húsvéti kicsibékre: a kemencés szobában már ott van az írós-vaj uzsonna. Nagytata elmondja Juszti néninek, mennyi baja van Kertésszel, a Bora urával, aki a másik tanyán volt tanyás. Amire Juszti néni is rá-rásóhajt: – Rettenetes, milyen ez a tanyai nép – mint akinek magának is van elég tapasztalata. – Hát Márton? – kérdi nagy tata. – Kinn van a gépnél? – A zabot aratja. – Hogy fizet? – Azt mondja, meglehetősen... Na, gyerünk – mondja nagy tata, s megindulnak az aratógéphez.

Az aratógép megvan, ott áll ósz óta a színben, mint egy veszedelmes, végső esetre szánt fegyver, de még nagy tata is csak csínján meri alkalmazni. Inkább csak mutatni, hogy van. A búzát az idén is részes aratók aratták, s Márton bácsinak csak a zab maradt, a szögben: azt a béressel egy-két nap alatt megeszi. Amint a dombra fölérnek, már látni is a zabban a gépet, ahogyan dolgozik. Nagy, ölelő mozdulatokat végez, mintha hóna alá fogna egy nyaláb zabot, s ahogy közelebb érnek, mögötte a tarlón összekötve a kéve. Eszti nem győz csodálkozni rajta; a cséplőgépbe már beleszületett, az természetes, hogy szétválassza a szalmától a töreket s a magot. De amit ez tud, az bűvészet. – Na, ráz-e? – szól föl nagy tata Márton bácsinak a kis vasülésre. – Hát ráz – mondja az, s mutatja, hogy már nem áll meg, amíg a föld végén meg nem fordult. Márton bácsival nagy tata úgy van, mint a géppel. A gép az más; ahhoz sróf kell meg szerszám, annak az emberével is jobb csínján bánni. Ezt Márton bácsi is tudja, s úgy száll le az aratógépről, mint aki már megint betört egy veszélyes állapotot, megfékezett ennek a parasztnak egy mondai szörnyet.

Az aratógépnél tett látogatás után nem mentek vissza, ahogy Eszti várta, a tanyára. – Gyere, járd körül az örökségedet – mondta nagy tata tréfásan. – Meghalok, aztán azt se tudod, meddig a tiéd. – Ó, dehogy hal meg nagy tata – tiltakozott Eszti, mintha csak ezt mondta volna a nagyapja. Csak az orra, a gyöngéd csillogás mutatja, hogy ő is érti, mi a fontos ebben a mondatban. Azt nem tudta még, a vagyon mire jó, de az tetszett neki, hogy mint örökös nő szökdécseljen a nagyapja sarkában. Az öregemberben azonban mocorgott valami. Botjával egy-egy rögöt szét-szétverve, a gépekről beszélt. – A gépekkel más lesz a tanyák világa is. Régen mi volt az esztendei munkában a derék? A nyomtatás. Az aratást elvégeztük magunk, a tanyás, a béres, egy kocsis: bő évben fogadtak egy villást; a példa kedvéért beállt a gazda is. A nyomtatásra azonban kiköltözött az egész család. A vontatókat éjszaka vontattuk be a szérűk mellé: annyit, hogy a harmaton három ágyást is kivethessünk. Száz köből nyolc lóval így is eltartott tengerihántásig. Szombaton meg a garmadából a szórás, lapáttal, mert rosta az nem volt még. Most mi lett abból a nagy munkából? Jön Márton bácsi a cséplőjével, s az a szedett-vedett gép négy-öt nap már föl is szuszékolta a búzát a padlásra. Tíz-húsz év múlva, aki megéri, tán az aratásról s a vetésről is így mesél... Az ember gondol rá, mert ebben ment el a fiatalsága. De hát azért majd csak élünk a géppel, ha füstöl is, s el is kapja egy-kettőnek kezét meg lábszárát. Azt mondják, nem akar haladni a magyar ember. De lám, azért csak nem nyom-

tat ő sem. A kipróbálton bolond, aki nem kap. Csak nem bolond mindent elsőnek kipróbálni.

Eszti víg, kicsi bokája néhány lassúbbat lépett. A behúzott nyakán is látszott, hogy a szeme lenn van a mezsgye csigáin, a füle viszont közelebb a mögötte lépdelőhöz. – Apáddal is ebben nem értettünk egyet – hallatszik csakugyan, néhány lépés után. – Ő mindig az akart lenni, aki kipróbálja. Emlékszel tán még rá: volt az a nyomdája. Ő csinálta nálunk az első napilapot, drága gépeket vett, fölvitte tízezer példányra. De mi haszna; minden éjt-nappalt való fáradsága arra volt jó, hogy utat csinált ennek a Nagy Gábornak. Ez már mint szerkesztő azt nézte, apád hol s miben hibáz, hogy lehetne a népet még jobban megbolondítani. Egy fél év elég volt, övé lett minden, gép, újság, előfizető. Ma képviselő. Apád meg... – Egy kicsit habozott, mit mondjon; aztán hirtelen megállt. – Ha én egy kicsit lágyabb ember vagyok, odalesz ez is – s körülmutatott a napban reszkető földeken.

Eszti is megfordult, s döbbenet nézte az öreget, hogy mit fog most mondani. Az úgy nézett kettejük közé, mintha a „Tönkremenetel”, mint egy hirtelen felidézett isten, ott állt volna. – Te még gyerek vagy, de azt megjegyezd, hogy a váltóval vigyázz. Annak alá ne írsz soha. Inkább a barátság, de váltót, azt alá ne írsz. Sok ember álmát vitte el a váltó, s az álma után a párnáját is. A te boldogtalan apád azt gondolta, ahogy az újság ment, azokat a gépeket két év és kifizeti. Én magam is abban voltam. Igen ám, de jött Nagy Gábor meg a Reggeli Újság. Neki meglett volna a szép irodája, mert való, hogy jó ügyvéd volt. Ő azonban nem akarta beismerni, hogy megbukott. A végén annyira, hogy anyáddal íratott alá. Mert az ő nevét a bankban elfogadták. Csakhogy édesanyád meghalt, a váltó meg lejárt, s meg kellett volna újítani. De ahhoz az én aláírásomat kérték. – S nem tetszett aláírni? – kérdezte Eszti megszeppenten. – Nem én. De nem ám. Nem, egyet sem.

Úgy mondta, mintha most, a napokban tagadta volna meg az aláírást. Most, hogy elmondta, nem szépítgette a tettét. Sőt, mintha virtusát lelte volna benne, hogy tette kockázatául a rossz véleményt is vállalja. Egy percig így nézték egymást; aztán a nagyapja megindult. Benn a kukoricásban mentek vissza a tanyához, a földhányáson. Nagyapja meg-megnézte a friss fejben a csövet, s botjával csapkodta maga előtt a szederindákat. Eszti inkább megtisztelten, mint megdöbbenten lépegetett a nyomában. Ez volt hát a titok! Ezért vannak az apja és nagytata haragban. Gyermekekorról egy zavaros kép ködlött felé: anyuska ott fekszik fölfésült hajával az ágyban, s valami aláíráson sírdogál keresztmamával. Azt, hogy mi az „aláírás”, még most sem, a nagytata magyarázata után sem értette egészen. A dolog azonban érthető volt. Anyuska meghalt, az apját fojtogatták, s ő a felesége apja felé kapott. Ha az aláírás megvan, talán a Híradó is megmaradhat. De nagytata a maga apjára, a vagyonra, földekre gondol, s azt mondja: Nem, elég volt...

(Németh László: Égető Eszter. Regény. Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1982.)

ENGLISH ABSTRACTS

JÓZSEF KIS-BENEDEK: GLOBAL POLITICAL TRENDS IN 2012

The year 2012 will probably not bring radical changes in the global economy and world policy. However, one should count on surprises. The results of the economic crisis are felt not only in Europe but outside Europe as well and it will have an effect on the domestic politics and on the international connections of the respective countries. The United States will remain a determinant factor in 2012 as well, although even if some dispute this observation. The BRIC states, in spite of their outstanding economic achievements, cannot avoid the detrimental effects of the crisis. As for security policy, the USA delivered a new defence strategy in 2012 that summarises the consequences of the wars. Although Al-Qaida lost its strength remarkably, one has to count on jihadism mainly in crisis areas.

MARGIT RÁCZ: THE CRISIS OF THE EUROZONE – WHAT IS REGULATED SO FAR?

The monetary integration of the European Union faces tough challenges as far as the present economic crisis is concerned. The constant deepening of the economic crisis in the EU and the reactions of the European decision makers raises questions regarding the effectiveness and appropriateness of the relevant European regulation adopted so far. The study focuses on the current economic regulation of the EU (six pack, fiscal pack) and analyses its possible effects on the basis of the latest available macroeconomic figures.

ANDRÁS SUGÁR: THE (UN)CHANGING ROLE OF OIL IN GLOBAL ECONOMY AND HUNGARY

The volatile oil prices of the past 40 years have always foreshadowed an apocalyptic vision of the exhaustion of global reserves. The paper reviews the important historical moments of the usage of oil, with a special focus on Europe and Hungary. It also details issues related to oil reserves. The main conclusions of the paper are the following: (1) fears of exhausting oil reserves have been rebutted several times; (2) high oil prices can be barriers to the development of the transportation sector, even if innovation is happening in the background; (3) the distribution of oil reserves carries huge political risks; and (4) it is unclear what will take the place of oil as the main source of energy.

SZILVIA BÍRÓ-SZIGETI-BÉLA PATAKI: THE TECHNOLOGICAL ROADMAPPING OF ENERGY SAVING INVESTMENTS IN HUNGARY

The paper discusses some issues of residential energysaving technologies in Hungary, applying a relatively new method. Coordination of public and industry investments, complying with sustainability criteria, has come up against several difficulties up to now. These problems stem mostly from the lack of comprehensive strategic planning that does not contain specific objectives and the state's guidelines for the residential market of building energetics, products, and services. The authors' purpose is to analyse this market from a strategic point of view and to process the available information using technology roadmapping (TRM), as well as to draw conclusions about the practical fruition.

PÉTER GALBÁCS: PHENOMENOLOGY IN ECONOMICS

Economics relies strongly on the application of mathematical appliances. Although the usage of ideal types is not the only way to get to know reality, economic theory did not show any interest towards applying those phenomenological methods that led to the renewal of sociology

decades ago. The essay focuses on the characteristics of different phenomenological and social science methods that allow them to be the base for complying economic research conducted thus far. Furthermore, the possibly achievable results and their importance will also be elaborated.

HELENA HORISHKO: SOME CHALLENGES OF THE SCIENTIFIC AND EDUCATIONAL INTEGRATION IN RUSSIA

The study deals primarily with the issues and peculiarities of modern education development in Russia including the integration of education and science in the after-crisis period. Furthermore, it analyses state financing of innovation structures in the higher education institutions. The prospects of innovative development of education in Russia are compared with the matters of innovative development in other countries. The author also discusses the problems higher education faces in general along with the ways to achieve innovative development of Russia.

KRISZTIÁN KERTÉSZ: REGULATION OF ENVIRONMENTAL POLLUTION

Following the first part of the study published in the previous issue of *Köz-Gazdaság* which surveyed how a polluting company reacts to different economic regulations in short- and mid-term by changing its production level and by investing in end-of-pipe type filter devices, the second part of the article analyses the company's long-term adjustments. By the expansion of the microeconomic model it will be shown that in the long-term, efficient economic policy can be proposed only if the marginal external cost function is underestimated. In addition to that, if the marginal profit function is also underestimated then quantitative regulation will lead to a more efficient result, but if the marginal profit function is overestimated, then Pigou-taxation is better. Afterwards, the model introduces more general cases, when the MNPB and MEC functions have different slopes. Unanimous proposal for economic policy, which is valid for every time duration, can be formulated only if the marginal profit function is overestimated and the marginal external cost function is underestimated. For this reason, the policy should make the company estimate both curves, and then it should regulate by Pigou-tax.

SÁNDOR MAGDA-RÓBERT MAGDA: HUNGARIAN AGRICULTURE AND FOOD-INDUSTRY

A short overview of the past twenty years clearly demonstrates that the real loser of the democratic transition was agriculture and the processing industry that is based on the production of agricultural basic materials. The ultimate victims of the losses are the Hungarian countryside and its inhabitants. In the past twenty years many inhabitants of the countryside, who formerly could base their livelihood on physical work, lost their jobs. The social and economic treatment of the agricultural economy is a strategic question since the democratic transition. The agricultural economy, as well as the better utilisation of agricultural conditions, got out of political and social interest after the political transformation. "There is plenty of food" – as the slogan had it. We have not only adopted the slogans of the developed world but also lived according to them. The question of production, distribution, employment, and profit are all decided by the market. The competitive disadvantages of the Hungarian agricultural economy stem from both the acceptance of the above mentioned facts and the macroeconomic conditions that are more unfavourable than that of our competitors. The agricultural players of the surrounding EU member states enjoy lower workloads, lower taxes, more favourable interests on debt, more moderate authority fees, etc. Questions that must be answered from the point of view of the future are: how much and how fast can the Hungarian economic policy and society remove the special extra burdens of the agricultural economy? Can the harmful results of the past 20–25 years be eliminated, and if the answer is affirma-

tive, then the only remaining question is at what cost and when? The study seeks to answer these questions.

NGUYEN THI BICH LOAN: SOLUTIONS TO HOUSING PROBLEMS FOR LOW-INCOME PEOPLE IN HO CHI MINH CITY

The process of globalization has created golden opportunities for the economies of developing countries to keep up with other countries. However, besides the positive effects, globalization has raised many implications; one of these emerging issues is the immigration process into big cities due to high demand of labor forces along with the process of urbanization at breakneck speed. Therefore, meeting the housing needs in the urban areas of the low income strata had become the new challenge for developing cities. This article refers to the solutions to housing problems for low-income people in Ho Chi Minh City.

MIHÁLY SIMAI: POWER RELATIONS IN THE WORLD ECONOMY AND THE MILITARY SECTOR IN THE 21ST CENTURY

The end of the Cold War led to a new situation in global political and economic affairs, as well as in the military sector. The author, taking into consideration the inevitable future power shifts, provides an overview of the challenges, possibilities and future paths of the military sector. Relevant issues include assessing the arms and armed forces of the post-Cold War era, as well as the analysis of theoretical frameworks and the security policies of the important global actors. Understanding the present and the future of the military sector is not possible without the thorough analysis of military expenditures and their likely future trends. The author also overviews the outcomes of the 21st century revolution in military technology and analyses the global arms market.

PÁL TAMÁS: ATTEMPTS TO FIND A MODEL IN HUNGARY IN THE 2010'S

Many hope that what they have seen so far of the 2010's will not represent the entire decade. Much of the negative trends may still be stopped or reversed, at least in terms of politics and theory. This paper however does not go into political forecasting, rather it attempts to discuss the mental structures, social networks and public culture that all have effects on political changes and these effects will still be present if the political landscape changes. The author argues that the "2010's" will be a much more permanent structure than the critics of the current Hungarian government would like to believe.

ANTAL SERES-BALÁZS BUDAI: THE STATE OF PART-TIME EMPLOYMENT IN HUNGARY

In the framework of a programme financed by the European Union the Teleshop Budapest Consortium - managed by Friss Europa Ltd. contracted by the Modernisation Programme Office of the Employment and Social Agency - analysed the forms of flexible employment and in particular the situation of part-time employment as well as the opportunity of making a proposal. The Consortium analysed on the one hand, the regulation of flexible employment and on the other hand, the prevalence of these types of employment, the tendencies of the application by enterprises, the plans of the SMEs and micro enterprises; furthermore, on the basis of a survey in public administration and at non-profit organisations. In our article we present those parts of the analyses, which are dealing with part-time employment.